

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Julii, Anni MDC LXXXVII.

ABREGE' DE L' HISTOIRE DE LA *Congregation de auxiliis &c. i. e.*

Compendium Historiæ de Congregatione sub Pontificibus Clemente VIII & Paulo V habita, in quaestione de Auxiliis gratiæ Divinæ.

Francofurti, 1687. in 12.

Quamvis autorem hujus libelli sententia & stylus vix sinant latere, nolumus tamen, quod ipse celare voluit, conjectura nostra propalare. Debemus interim ejus diligentia, quod brevi & tersa hac relatione exhibeantur, quæ ad celeberrimam illam inter Dominicanos & Jesuitas controversiam de Auxiliis, sive de gratia & libero arbitrio maximopere pertinent, non multis exacte cognita; addita etiam, quæ plusquam dimidiam libelli partem constituit, insigni *Actorum Congregationis* sub Clemente VIII ab anno 1598 ad 1605 habitæ enarratione Latina, cujus autor indicatur *D. Gregorius Nunnius Coronel*, Lusitanus, ex ordine Augustiniano, dictæ Congregationis Secretarius. Sed præcipue de scripto Gallico dicendum nobis nunc est.

Exorditur Autor ab inquisitione, quæ fuerit doctrina Ecclesiæ, antequam *Ludovicus Molina* Theologus Hispanus, ex *Societate Jesu*, suam publicare cœperit; nec illam aliam statuit fuisse, quam quæ a S. Augustino & Thoma Aquinate tradita, prædestinationem mere gratuitam & gratiam efficacem per se asserat, & a tota Ecclesia Catholica recepta fuerit. Hæc ex ipso Molina adstruit, quia is suo se invento dissidiis & hæresibus, quas vocat, novum remedium

quævisse jactet. Firmat idem alterius haud minus famigerati Jesuitæ *Marianæ* testimonio, qui *Molinæ* opiniones vocarit *hæretica commenta*. Inprimis laborat, ut Concilium Tridentinum eandem Thomæ doctrinam per decreta sua asseruisse evincat. Refert eo maxime sententiam, in causa *Patriarchæ Aquilegensis*, A. 1563 a delegatis per Concilium iudicibus latam, cujus acta pleraque ante annos viginti publicata esse notat. Ex Jesuitis etiam tres insignes, nempe *Jayum*, *Salmeronem* & *Laynesium* concilio interfuisse, & specialibus fundatoris sui *Ignatii* monitis instructos veteri opinioni inhæsisse memorat, quanquam *Laynesius* *Ignatii* successor habito A. 1558 conventu generali, contra institutum antecessoris, qui in Theologia *Sacra Biblia*, & in doctrina Scholastica *S. Thomam* legi præceperat, effecerit ut etiam *Magistrum sententiarum*, vel alios recentiores *Summistas* legi posse decerneretur. Ab eo enim tempore *Molinam* novæ opinioni studuisse, ex libro ejus *de concordia liberi arbitrii cum gratiæ donis* A. 1588 edito, constare existimat, in quo is triginta annos numerat, cum dogma de *scientia media* (quod novæ de gratia opinionis fulcrum est) proponere cœpisset. *Consecram* idem de se profiteri ait, & consentientes allegare præter *Molinam*, *Suarezium*, *Vasquezium*, *Mendozam*. Sed longius progressos, cum A. 1581 *Salmanticæ Prudentius de Montemajori*, ex Societate Theologorum, theses adversus decretum absolutum aliasque publicasset, tunc quidem a Facultate Theologica illico damnatas. Inprimis vero A. 1584, cum principatum Societatis *Claudius Aquaviva* suscepisset, & edito libro *de ratione studiorum*, Professoribus sui ordinis permisisset, ut a Thomæ placitis in quinquaginta aut pluribus capitibus maximi momenti, & ex quibus fere omnes ejus conclusiones dependeant, recederent. Licet enim eodem anno *Dominicus Bannez* ex ordine *Dominicæ*, theses *Montemajoris*, dissimulato tamen nomine, modeste refutasset, nihilominus rupto quasi aggere in novas opiniones adversus Thomam ipsumque Augustinum effusus esse Jesuitas, inter alios *Leonardum Lesium* & *Hammeliū*, Lovanii docentes. Narrat inde, ut Theologica Facultas Lovanienfis A. 1587, cum amica admonitione apud Jesuitas, proposita licet *Roberti Bellarmini*, qui veterem sententiam Lovanii docuisset, autoritate nihil effecisset, triginta & unam propositiones eorum censura notaverit; utque idem fecerint

runt Theologi *Duacenses*, interque eos doctissimus *Eftius*. Approbatas refert has censuras a plerisque in Belgio Episcopis, duobusque Archiepiscopis, *Mechliniensi* & *Cameracensi* fuisse, idque nuper A. 1679 Lovanienſes, missis Romam delegatis agnovisse, & majorum suorum decretum, ejusque apologiam Pontifici qui nunc præest, denuo obtulisse, illius jussu a quatuor Theologis examinatam & probatam. Hoc patere ex relatione publica a nemine refutata, quam historiæ de vita *Christiani Lupi* insertam dicit a *Iosepho Sabatino* Augustiniano Romano. Cum vero A. 1587 & sequenti Episcopi Belgæ (sic pergit Autor) in eo essent, ut habita synodo provinciali ulterius adversus Jesuitas progredierentur, ab ipsis Lovanienſibus Theologis moniti rigorem distulerunt. *Sixtus* vero V. Papa dato A. 1588 ad Nuntium suum mandato, silentium utrique parti imposuit, vetuitque hæresis mutuas inculpationes, *Lesſio* privatim objurgato. Nihilominus hoc ipso anno supra allegatus liber *Moline* prodiit, *fons divisionum* & *innumerorum malorum*, ut Autor scribit, *in ecclesia*, neque impediri potuit, repetita Pontificis A. 1589 silentii impositione, quin idem liber paulo post Ulyſſiponæ recuderetur, a *Generali Jesuitarum* approbatus. Lovanii tamen Jesuitæ A. 1590 opera intervenientium Episcoporum, Theologis *Facultatis* scripto promiserunt, se non nisi conformia cum illis de articulis controversis docere velle; sed in Hispania recrudit dissidium inter Dominicanos & Jesuitas, habitis Vallisoleti disputationibus. Ex his *A. Padilla*, ex illis *Didacus Nuñezius*, *Didacus Alvarez* & *Hieronymus Vallesius*, quem sanctitatis fama illustrem perhibent, præcipui propugnatores erant. Cum vero Jesuitæ Pelagiani erroris publice insimularentur, ut populi insultum metuerent, consultum esse duxerunt, ut *Moline* librum ipsi ad tribunal Inquisitionis deferrent; ut & fecerunt, simul tamen petentes, ut *Dominicani*, qui jam X propositiones ex illo excerptas censuræ obtulerant, ab examinatione remoti pro partibus haberentur. Retardatum vero Inquisitionis decretum Jesuitis annitentibus fuisse narratur, licet *Salmanticensis* censuram suam ad Inquisitorum consultationem iterasent: imo Pontificem ipsum Clementem VIII, suggerentibus Jesuitis, Dominicanos pro hominibus turbidis, & quæstiones pro logomachiis scholasticis habuisse, nec prius mutatum, quam ipse controversiæ solide co-

gnoscentæ operam dedisset. Injunxit autem (publicato A. 1594 decreto) utrique parti silentium, ita nempe ne in concionibus, disputationibus aut libris, *de gratia & de scientia media* quidquam docerent; curarent vero, ut viri maxime idonei ex utraque parte, sententias suas *ex Scriptura, traditione, conciliorum decretis, & solidissimis Theologiæ principis* stabilitas, scripto exhiberent, & quid in *Molinæ* libris censura dignum videretur, annotarent. Executus jussa Pontificia est Inquisitor Hispaniarum Generalis, Cardinalis *Quiroga*; secuta vero sunt Academiarum, Episcoporum & plurimorum Theologorum acria contra *Molinæ* dogmata responsa; vicissim a Jesuitis, Bannesii & Dominicanorum sententia, *Molinæ* opposita, pro Calviniana traducebatur. Exarserat eum in modum disceptatio, ut Rex auctoritatem suam interponeret, editis A. 1596 decretis, de silentio & Pontificis sententia expectanda: Hunc autem Jesuitæ ipsi, mitioris judicii spe maxime implorabant, ut causam ad se evocaret, idque obtinuerunt. Hæc itaque occasio est celebris illius *de auxiliis* congregationis, quæ d. 2. Jan. A. 1598 Romæ cœpta, & sub duobus Pontificibus continuata est. Quæ in priori sub Clemente gesta sunt, is quem nominavimus *Nunnius* jussu Pauli V. ex Actis compendiose & docte excerptis. Hæc cum Latine extent, & sententias *Molinæ* earumque censuras, per congregatos Cardinales, Episcopos & Theologos, post multas discussiones, & aliquorum annorum laborem conscriptas, breviter quidem sed exacte referant, & quæstiones ipsæ aliunde notæ sint, transcribi huc non est opus. Satuerunt (ut verbo dicamus) congregati censores, *Molinam* partim cum Pelagio, partim cum illis qui *Semi-Pelagiani* vocantur, communes tueri sententias, iisdem rationibus & argumentis niti, adeoque *Augustini* & *Prosperi* sententiæ, per concilia & Pontifices confirmatæ, omnino repugnare, indeque librum ejus *de concordia liberi arbitrii & gratiæ* suppressendum, ceteraque ejus scripta, donec corrigerentur, suspendenda esse. Quæ vero fuerit Jesuitarum industria, in impedienda harum censurarum confirmatione & publicatione, ex scriptoris Galli narratione cognoscitur. In congregatione hac Cardinales erant duo, *Madrutius* & *Arrigonius*, Episcopi tres, Theologi ex ordinibus *Carmelitarum, Franciscanorum, Augustinianorum* quatuor, & Doctor quidam *Sorbonicus Parisiensis*; quibus duo additi postea sunt, unus

unus ex Carmelitis & alter ex Benedictinis; iterumque urgentibus, & de censorum in se duritie conquerentibus Jesuitis, *duo Franciscani*, quorū alter fuit Jo. de Rada Episcop. postea Pactensis & Archiep. Tra-
nensis; denique A. 1602 quatuor alii. Inter hos erat Petrus Lombardus
Episcopus Aquilanus, titulum Archiepiscopi Armachani gerens, &
Anselmus Monopoli Generalis Cappucinatorum, postea *Cardinalis*. Ad-
esse etiam jussus est, post mortem *Madrutii*, qui congregationis ca-
put fuerat, *Cardinalis Camillus Burgesius* (postea Pontifex Paulus
V.) denique paulo ante Clementis mortem *Cardinalis* etiam *Perro-
nius*, qui Jesuitarum causæ, Regis Galliæ jussu, patrocinabatur, et-
si ut Autor refert, privatim eorum dogma non probaret. Licet autem
Pontifex summa cum circumspectione procederet, transactiones
etiam amicas tentaret, & cum frustra esset, ipse congregationi sæ-
pe præsideret, & quæstiones formaret, Jesuitis etiam ad omnia, quæ
ad defensionem Molinæ pertinere videbantur, tempus & faculta-
tem indulgeret; in omnibus tamen articulis, & a maxima consul-
torum parte, damnata & improbata fuit, ut dictum est, Molinæ sen-
tentia. Obiit Clemens VIII d. 3. Martii A. 1605, cum sibi, ut refert
autor Gallus, proposuisset, in festo Pentecostes Bullam contra Mo-
linæ librum publicare. Ipse etiam totam controversiam scripto
complexus erat, in quindecim articulos distributam, additis locis
ex Augustino excerptis. *Clementi* successit *Leo XI*, & huic post bre-
vem viginti quinque dierum pontificatum *Paulus V*. Hic die 14
Septemb. A. 1605. primam in hac causa sessionem habuit, quæ sexage-
sima nona fuit, computatis quas Clemens VIII celebraverat. In
hac Nunnii relatio, de qua diximus recitata, præsentibus cum Pon-
tifice decem Cardinalibus, inter quos *Robertus* quoque *Bellarminus*
erat, tum plerique Prælati & Theologi a *Clemente* deputati. Quæ
in XVIII sub novo Pontifice usque ad mensem Martii A. 1607 ha-
bitis confessibus acta sint, breviter in historia hac Gallica referun-
tur, eoque in summa redeunt, ut ex prioribus decretis nihil muta-
tum fuerit, neque quidquam quod Jesuitæ objecerant, locum inve-
nerit. Licet vero sessione XIX mense Augusto A. 1607 a Pontifice &
novem Cardinalibus, remotis cæteris consultoribus celebrata, *de mo-
do definiendi, & an his temporibus expediret ad definitionem venire*, de-
liberatum fuisset, res tamen exitu caruit; neque in actis relatum re-
peritur, quid conclusum fuerit. Narrat Autor, adductis testimo-

niis, ex novem Cardinalibus quatuor suspensionem, quinque decisionem suasisse. In consultorum vero, quorum decem erant, consensu, octo in condemnationem Molinæ, quoad substantiam & modum consensisse, *Armachanum* ratione modi, & unicū Bovium (quem *Augustinianū* Gallus, Nunnius *Carmelitam* vocat) in re ipsa dissensisse. Renovavit interim Pontifex decreta, & ultimo quidem d. 1. Decemb. A. 1607, de intermittendis scriptis in materia *de auxiliis gratiæ*, & vitandis mutuis hæreseos impropriis, usque ad decisionē Pontificiam. Ab illo tempore, elapsis jam fere annis octoginta, publicatio constitutionis Pontificiæ impetrari, petentibus licet *Dominicanis*, non potuit. Jesuitæ vero, ut referre pergit Autor, ita temperarunt professorum suorum dogmata, iisque cautelis usi sunt, ut a crassioribus sententiis, quibus Pelagianismi vel Semipelagianismi suspicio augeri posset, sibi temperarent. Eo interpretatur decretum *Claudii Aquavivæ*, eorum Generalis, A. 1613. d. 14. Decembr. publicatum, & A. 1681 sub *Piccolomineo* renovatum, quod ex *Tannero Disp. 6. de gratia, qu. 2. dub. 5. n. 86.* exscriptum inserit, additis duodecim observationibus, quarum pleraque ad subtilitates Scholæ *de gratiæ efficaci & sufficiente* spectant, & in quibus (ut Autor judicat) Jesuitæ duritiem quam in sententiâ Augustini notabant, non evitarunt sed auxerunt. Tandem ad causam a discipulis S. Augustini adversus Molinæ defensores, ut Autor loquitur, ab annis quadraginta agitatum i. e. *Jansenianam* transgressus, paritatem hujus cum illa, quam *Dominicani* cum *Jesuitis* habuere, ostendere nititur, tantoque gravius in hos invehitur, quod in causâ Molinæ a condemnationis ignominia vix servati, cum suspensionem sententiæ pro magno beneficio reputare deberent, illos tamen, quos eandem cum *Dominicanis* sententiam tueri dicit, magna cum vehementia opprimant, stantibus licet adhuc omnibus, quæ Clementi VIII & Paulo V pontificibus contra Molinismum deliberata, & ad publicationem parata fuerunt, nullaque in contrarium Pontificum decisione: quo magis insolentiam adversariorum miratur & vituperat, qui etsi vix habeant, qui illis contra Augustini & Thomæ auctoritatem ad stipulentur, effecerint tamen artibus suis, ut verioris doctrinæ cordatissimi adsertores durissime tractati sint. Hæc fere sunt, quæ in compendio hoc historico continentur, & tandem in expostulationem

nem contra ea, quæ in Gallia adversus Iansenii defensores acta novimus, desinunt. De materia ipsa, quæ paucis explicari non potest, nec hujus loci est, saltem speciminis causa in gratiam eorum, quibus talium librorum copia non est, ex Nunnii relatione, unum alterumque locum adscribemus, & quidem ex judiciis sive censuris congregationis. Pag. 135: *Resolvit Congregatio, secundum doctrinam S. Augustini, & veritatem catholicam, omnino tenendum esse, in mysterio nostræ justificationis gratiam Christi præponderare hominis libero arbitrio; Molinam vero ab hac Catholica doctrina prorsus defecisse. Quamvis enim hoc verbo (præponderare) usus non fuerit, ex universa tamen illius doctrina de concordia liberi arbitrii cum gratia domini, aperte deducitur, sententiam ipsius fuisse, quod liberum arbitrium in mysterio nostræ justificationis præponderet gratia divina. P. 136: Resolvit Congregatio, non dari in Deo ante absolutum decretum divinæ voluntatis certam & infallibilem cognitionem futurorum contingentium dependentium a causa libera, & doctrinam de scientia media, per quam Molina Deo tribuit ejusmodi cognitionem, non esse secundum sententiam S. Augustini traditam, sed a Semipelagianis fuisse jam olim inventam, ut gratiæ divinæ subtraherent, quod natura tribuerent; atque adeo omnino adversari iis, quæ ille adversus Pelagianos & eorum reliquias constanter docuit. Cum autem ex hac Molina doctrina multa sequantur incommoda & absurda, non solum contra veterem Philosophiam & Theologiam, sed etiam contra fidei principia: censuerunt omnes, e re Catholica fore, ut retenta antiqua Theologorum omnium sententia, de unica simplicissimaque Dei scientia, & ad facile intelligenda ea, quæ ad eam pertinent, illius distributione in scientiam simplicis intelligentiæ, & scientiam visionis, omnino exterminetur ejusmodi scientia media professio. Pag. 139: Resolvit Congregatio, secundum doctrinam Sancti Augustini contra Pelagianos, & Semipelagianos, ex divinis Scripturis plena, cumulateque comprobata, gratiam Christi efficacem esse præviā, non pedissequā, & influere in voluntates hominum, bonum motum voluntatis eorum, atque adeo bonum usum auxiliorum esse effectum gratiæ efficacis. Secundum vero doctrinam Molina, qui negat gratiam adjuvantem esse influxum in voluntatem, & constituit, gratiam & voluntatem concurrere tanquam duas causas partiales ad actus supernaturales, atque gratiam efficacem non ab omni-*

potentia

potentia Dei, & absoluta ejus voluntate, quod docuit S. Augustinus, sed ex consensu liberi arbitrii habere suam efficaciam: bonum usum auxiliorum esse ex sola innata libertate: quod est omnino Pelagianum.

Paucis addo: in Diario, quod Ludovicus Sant amorius de negotiatione sua & aliorum Doctorum Sorbonicorum, ab Episcopis quibusdam Galliae Romam missorum, apud Innocentium X habita, anno 1662 (in fol.) Gallice edidit, in additionibus p. 45. ex manuscripto Bibliothecae Augustinianorum Romae, conceptas censurarum formulas in XIV propositiones Molinae exhiberi, quas novem Praelati & Theologi subscripserunt, illi nempe quos retulimus, & inter eos penultimus relationis nunc publicatae autor Gregorius Nunnus. Alia multa in iisdem additionibus producuntur, quibus affinitas controversiae, quae sub Clemente VIII & Paulo V tractata fuit, cum illa, quae occasione quinque propositionum Janzenio tributarum, sub Innocentio X & Alexandro VII agitata est, & quomodo per condemnationem Jansenismi prospectum sit Molinismo, operose ostenditur. Memorabile est Dominicani cujusdam scriptum p. 79. qui in Molinam ejusque sectatores invehitur, quod pro gratia Christi humanorum cordium victrice & domina, stabiliant talem gratiam (licet eam aequivoco sensu sufficientem vocent) quae creatae voluntatis serva sit & pedissequa; ita ut secundum eos jam praedestinatio sanctorum non ex vocante, sed ex operibus praedicanda sit, & electorum salus aeterna non amplius miserenti Deo, sed volenti & currenti homini plenissime deputetur. Adjicit alia vehementiora, in opinionis illius Pelagianae auctores & defensores.

L' HISTOIRE DES DUCS DE BOURGOGNE par Mr. de Fabert.

Historia Ducum Burgundiae, autore Dn. de Fabert.

Coloniae, 1687. in 12.

Librum hunc invito Autore, necessario suo, cujus famam Sedanum & in Belgio celebrem esse dicit, edere se profitetur autor praefationis, cui nominis loco literas L. de G. subscripsit. Inveniri putat

putat in hac historia simplicitatem Thucydidis, candorem Xenophontis, amœnitatem Herodoti, sublimitatem Livii, politicam Taciti, brevitatem Sallustii, elegantiam Curtii. Opus erat (ait) calamo, qui affectu neque Gallis, neque Hispanis obnoxius esset, putatque hoc defectu ceteros Burgundicarum rerum scriptores laborasse. Si priora illa elogia lectoribus modum superare videantur, postremum forte facilius admittent, qui scriptorem hunc de Burgundiæ Ducibus, non illis tantum qui Gallicæ stirpis fuerunt, sed & de *Austriacis* ita loqui deprehendent, ut in Gallicam nationem, (si ex ea ortus est) nimis propensionis accusari non possit. Res ipsæ quas tractat, a tot aliis autoribus traditæ sunt, ut earum enarratione, sine tadio legentium defungi nos posse dubitemus. Incipit a *Philippo* (quem *Audacem* cognominarunt) Johannis Galliarum Regis filio natu minori, qui extincta priori prosapia, patris provisione, & fratris Caroli V consensu, Burgundiæ Ducatum obtinuit, Turonensi renuntians, anno 1364. Successit illi filius *Johannes*, quem *Intrepidum* vocant; huic *Philippus Bonus*; Philippo *Carolus*, qui continuis bellis *Audacis* cognomentum, proavo olim attributum, infelici eventu renovavit. Hujus filia & hæres unica *Maria* non Burgundiam tantum, sed reliquas etiam Belgii provincias in dotem attulit *Maximiliano* Archiduci Austriæ, Romanorum postea Imperatori. Ab eo, cum filium Philippum præcipiti fato amisset, ad nepotem *Carolum V* Imperatorem pervenerunt, in cujus historia desinit Faber, quæ Burgundiæ non magis, quam orbis Christiani gesta complectitur. Tam illustrem materiam nactus Scriptor, eloquio & judicio valens, lectoris spem non frustratur, nec digressionibus detinet, nisi eo nomine censenda sit insertio legum, quas *Philippus Bonus* composuit, cum equitum *aurei velleris* ordinem institueret, pag. 101. ad 143. & catalogus illustrium virorum centum & triginta, qui ordine illo decorati fuere, ad Caroli V usque tempora, a p. 144. ad 176; sed neminem, ut putamus, legere ista pœnitebit. Ut vero vanitatis mundi fastidium, & cœlestis quietis desiderium legentibus inspiret Autor, invocato Spiritus S. imo & patronorum Burgundiæ *S. Andreae & Georgii* auxilio, casus illorum, quæ enarrat temporum, graphice depingit, nec dissimulat, quæ Galliarum adversa acciderunt. Sane si quis quæ illa tunc passa est, cum

præsenti Regni flore & potentia comparet, somnia narrari putabit, cum leget, quomodo Philippus Burgundus non nisi infimis precibus exoratus Carolo VII pacem dederit, utque eum postea a conjuratione periculosissima liberaverit; ut Philippi filius Carolus Ludovicum XI invitum in commilitium adversus hostes suos adegerit, Burgundicæ crucis insignibus indutum. Taxat Fabertus scriptores Gallos, qui talia præterierint, autorem tamen irreprehensibilem & testem oculatum laudat *Georgium Castellanum*. Maximilianum Austriacum verum instar fuisse scribit Principis magnanimi, fortis, liberalis & humanissimi, ea etiam formæ pulchritudine & vultus decore, ut amorem pariter & venerationem sui omnibus inspiraret. Miram fortitudinem ejus in prælio cum Gallis A. 1479 haud procul Terouana, quod vulgo a colle quodam qui *Guinegate* vocatur nominari solet, deprædicat, in quo 9000 Gallorum cecidisse memorat; Cominæum, cujus fidem & alibi desiderat, reprehendens, quod pugnam illam extenuet, & pro velitatione describat. Mariam Burgundam Maximiliani uxorem ab elegantia formæ, a pietate, liberalitate, clementia omnibusque virtutibus laudat, ejusque mortem ita doluisse notat maritum, ut tota vita sua nunquam ejus sine lacrymis & suspiriis meminerit. In Ludovico XI, cum, quod alii etiam magno consensu faciunt, multa vitia notasset, laudat tamen, quod Bajazethis Turcarum Imperatoris legatos, qui jam Massiliam venerant, non admiserit, credens, quod Christianus esse nequeat, qui cum hostibus Jesu Christi societatem haberet. Sed nec Ludovici XII, cujus præclaras virtutes plerique extollunt, defectus tacet, malamque ejus fidem culpat, non solum quod in bello Veneto Maximilianum A. 1508. deseruerit, & ad hostes transferit, sed & quod A. 1506. filiam suam Carolo Imperatoris nepoti promissam, Francisco agnato & postea successori junxerit; *hanc injuriam* (ait) *Maximilianus libro suo rubro, in quem iniqua Gallorum erga se facta referre solebat, inserere potuisset*. Sane in oratione (propositionem vocant) quam anno sequenti Maximilianus in comitiis Constantiensibus ad Germaniæ proceres recitari fecit, tum typis vulgatam, sed hodie parum cognitam, & in Archivis quærendam, incredibilem in modum de illatis sibi a Gallis, aut quos illi in se concitaverint, hostibus injuriis conqueritur, adeo ut dicat, se cum fortissimis ducibus

ducibus militibusque suis, quorum multa millia in bellis amiserit, ingenti etiam auri vi consumpta, tanta a prima juventute sua, & in virili postea ætate ab hostibus illis passum esse, quanta præter Christum nemo mortalium toleraverit; ita tamen a Deo adjutum semper fuisse, ut ex nulla unquam acie, in qua ipse steterit, victus aut cum ignominia discesserit, sed semper Germani nominis gloriâ vindicaverit, servatis & dilatatis etiam Imperii finibus. Sed ut ad Autorem redeamus, non ita indulget laudibus Maximilianum, ut non etiam nævos detegat; variabilem enim & plus justo credulum fuisse arguit, & quod, licet conjugii fidem sancte coluerit, antea tamen septem liberos naturales genuerit. Ubi ad Caroli V gesta Fabertus accedit, & inprimis, cum de rebus Lutheri & Protestantium agit, autorum forte magis quos sequitur (inter quos & in Varillasium incidit) quam sua culpa, non uno labitur loco; ita tamen, ut liberrime reprehendat violenta remedia, quæ ad reducendos dissentientes in religione exercentur. Nec ab erroribus immunis est, quos exteri scriptores ignorantia rerum nostrarum incurrunt, ubi Saxonica tangit. Albertum Saxonie Ducem, unde Serenissimo Potentissimoque Electori, Domino nostro Clementissimo genus est, captum a Kaufungo narrat, sed addit p. 167. eum miraculose in arce Altenburgensi custoditum fuisse: quod quid significet ignoramus; nam ex eadem arce una cum fratre primogenito raptum esse constat. Dein p. 392. scribit, Maximilianum, cum A. 1489. ex Belgio abiret, tres insignes viros tutandæ provinciæ præposuisse, nempe Albertum Saxonem Marchionem Misnie, Landgravium Thuringiæ, & Principem Chimacensem: sed sic duos tantum viros enumerat; idem enim Albertus, & Landgravius Thuringiæ, & Marchio erat Misnie. Sed leviora hæc laudem egregii scriptoris imminuere non possunt.

DEFENSE DES SENTIMENS DE QUEL-ques Theologiens de Hollande.

id est

Defensio Judiciorum quorundam Theologorum Hollandiæ de Richardi Simonis Historia Critica V. T. contra Responsum Prioris Bollevillani.

Amstelodami, apud Henr. Desbordes, 1686, in 8.

Anni superioris mense Septembri ad Acta nostra retulimus *Judicia quorundam Theologorum Hollandiæ de Richardi Simonis Historia Critica V.T.* autore Johanne Clerico Ebræarum Literarum inter Amstelodamenses Arminianos Professore clarissimo. Proximum ab iis locum *Responso* dedimus, quo Prior Bollevillanus, *Richardus Simon*, ab *Hollandis* sibi objecta diluere sategerat. Nec erat, ut a *Clerico* causam desertum iri vereremur, quamvis summum pacis inter Christianos conservandæ studium ubique præ se ferat. Ea enim verborum acerbitate in eum animadverterat Criticus ille celeberrimus, ut libellum, cujus excerpta hic daturi sumus, facile ei extorserit. Cum vero nec hanc *Defensionem* suam ab Adversario sine replica dimissum iri haut vane conjecisset, nolle se diutius litigio illo occupari solenniter protestatus est, spe certa fretus, satis se dixisse, unde eruditi de causæ suæ bonitate judicium ferre possent.

Opusculum isthoc *epistolis septendecim* omnino absolvitur, quæ cum maximam partem aut injurias, quas a *Simone* sibi illatas queritur *Clericus*, retundant ac satyricis compensent salibus, aut opiniones e *Judiciis* pridem excerptas iterato proponant, explicent, confirment; parum abfuit, quin de earum argumento penitus nobis silendum fuisset; nisi hic illic observationes singulares non unas admixtas offendissemus, quarum quasdam huc transtulisse non erit dividia.

Epistola igitur *prima*, inter cæteros *libri Geneseos* scopos & hunc fuisse asseritur, ut ostenderetur origo omnium omnino gentium, sigillatim vero non Israelitarum modo, sed & *Chaldæorum*, eo quod aut sub horum imperio, aut eo tempore, quo multum negotii iis cum Israelitis intercessit, conscriptus fuerit. Ea quippe de causa toto capite X parcius quidem de cæterarum gentium, at longe prolixius de *Chaldæorum* conditore ac gestis actum fuisse, quo patesceret simul, quanta hi vanitate observationes jactarent *Astro-nomicas* 470000 annorum, credulo nempe orbi persuasuri, origines suas ultra tantum temporis spatium quærendas esse.

Objecerat *Simon*, Paulum non appellaturum fuisse ecclesiam *columnam ac fundamentum veritatis*, 1. *Tim.* III, 15. nisi illam *infallibilem* esse censuisset. Hinc epistola *quarta* obvertitur ei *Maimonidis* dictum in *Sanbedr.* per. 1. ubi Synedrium עקר תורה שבעל פה ועמרי

וְהָיָה הַסֵּדֶר הַזֶּה *fundamentum legis oralis & columnas instructionis* salutare haut quaquam veretur, quamvis, Clerico judice, id nullo modo *infallibile* crediderit.

Affirmatur epistola *quinta*, Richardum Simonem, ut annales Regum Israel non uno, sed quamplurimis & tantum non innumeris voluminibus constituisse, lectoribus persuaderet, locum 2. *Par. XX, 34.* ex versione vulgata mala fide hoc modo exscripsisse: *Reliqua gestorum Josaphat --- scripta sunt in verbis Jehu filii Hanani, quæ digesta sunt in LIBROS Regum Israel*; cum in vulgata legatur: *IN LIBRO Regum Israel.* (Conf. Acta Erud. 1686, p. 441. l. II.)

Inter cætera argumenta, quibus hypothesis Simonis, (*Synedrion septuaginta virale a DEO Moysi tempore constitutum, non interrupta successionis serie ultra captivitatis Babylonitæ tempora propagatum, constanterque illo prophetici spiritus dono olim accepto gavisum fuisse,*) epistola *sexta* subruitur, eminent loci i. Macc. IV, 46. & IX, 27. quibus Autor non obscure innuat, nullos suo tempore prophetas fuisse.

Epistola *septima* conjectura de sacerdote Berbelano Pentateuchi compilatore, (de qua confer finem paginæ 444 Actorum A. 1686.) a variorum objectionibus vindicatur, quas inter non postrema hæc est: Dixerat Judiciorum autor, Pentateuchi compilationem non ante decimum octavum Josiæ annum ad finem perductam esse, cum tamen hic annus nonaginta fere annorum intercapedine distet ab eo tempore, quo decem tribus in captivitatem abductæ, ac Sacerdos ille ad novas colonias Samaritanas erudiendas reductus fuerit. Huic dubio satisfactorius Clericus respondet, potuisse notabile temporis spatium inde a captivitate decem tribuum elabi, antequam coloniam illam sacerdos egerent, antequam istum a Rege impetrarent, antequam ille manum operi admoveret. Forte nec illum ipsum toti operi ultimam manum imposuisse; quin illud a sacerdote illo coeptum, variorum piorum virorum opera ac studio tam diu hic illic interpolatum esse, donec anno Josiæ decimo octavo circiter eam nactum fuerit faciem, quam hodiernum obtinet. Uti enim quamplurima in Pentateucho reperisse se credit, quæ Moysi ævo longe recentiora sint; ita multa in eo desiderat, quæ Mosem in scriptis suis annotasse probabile videatur, e. g. Israelitas toto illo

tempore, quo in Ægypto & deserto commorati sunt, idola coluisse, quorum illud *Ezech. XX, 7. 8.* hoc *Amos V, 25. 26* legitur.

Epistola octava contendit, כְּרִי Verba Gad & Verba Nathan non libros notare a Gade & Nathane scriptos, sed res a Gade Nathaneve gestas, ab aliis vero descriptas; quemadmodum λόγος Δαβὶδ 1. Par. XXIX, 29, item verba Salomonis 1. Reg. XI. 41 sunt gesta vel vita Davidis atque Salomonis. Observat phrasin US-QUE HODIE Matth. XXVII, 8 minime supposititiam esse, quod Simoni probabile visum fuerat, eo quod phrasis ista illis de rebus fere usurpari sueverit, quæ multis retro annis contigerunt. Rege-rit Clericus, pari modo de συγγρόνις suis locutum esse in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum Hieronymum. De Ambrosio enim Alexandrino Didymi discipulo dicere: *usque hodie superest.* De S. Ambrosio Mediolanensi: *usque in presentem diem scribit.* De Didymo Alexandrino itemque Phœbadio Agennensi: *vivit usque hodie.* De Priscilliano denique, qui iussu Maximi Tyranni septennio ante, quam Hieronymus catalogum suum contexeret, trucidatus fuerat: *Hic usq; hodie a nonnullis Gnostica --- hæreseos accusatur, defendentibus aliis.*

Epistola nona ac decima Amicus ille Clerici, (cujus de inspiratione librorum sacrorum meditationes *Judiciis Hollandorum*, epp. II. & 12. insertæ fuerunt, quemque *Natalem Albertum de Versé* putarat esse Richardus Simon, sed, si Autori nostro fides, falsissime,) suam sententiam latius explicat, objectionibus Simonis respondere nititur, & de Hugonis Grotii consensu sibi gratulatur. Defendit eundem Clericus epistola sequenti undecima ab intentato Deismi crimine, ac *veritatem religionis Christiana*, seposita de inspiratione controversia, demonstrandam suscipit.

Epistola decima quinta negat Autor, Socino se favere, præsertim in doctrina de divinitate & sacrificio Christi. Neque minus tamen negat, anathemate feriendos esse, qui etiamsi in spinoso hoc argumento hallucinentur, cultum nihilominus in Evangelio præscriptum Deo & Christo præstent. Epistola decima sexta ex styli præprimis convenientia prolixè probat, Petrum illum Ambrunum, qui antagonistam Simonis se credi cupiat, ipsummet esse Simonem.

In Epistola denique decima septima copia fit literarum, quas

IV Nonas Novembris 1684. *Critobuli Hierapolitani* nomine latens *Clericus* latine dederat ad *Origenem Adamantium*. [seu *Richardum Simonem*] *Synopseos novorum Bibliorum polyglottorum auctorem*, de emendationibus sacrorum codicum. Hæc vero monita cum ad *Simonis* palatum non essent, respondit ille *schedula Belgica*, de cujus acerbo ac inurbano stylo conqueritur *Clericus*, refertque primam hinc originem traxisse lites, quæ postea se *Simonem*que exercuerint. In epistola hac latina inter cætera conjicit, emendari posse hebræos codices, si v. g. ad ductum versionis Syriacæ Gen. XIII. v. 10 pro *Zoar* legatur *Zoan*, i. e. Tanis, fertilis aliqua *Ægypti* pars *Israelitis* olim habitata, Psal. LXXVIII v. 12; si I. Esdræ X, v. 6 pro ויהי & iovit illuc, *ἑυπολογίας* evitandæ causâ legatur יהי & commoratus est; quemadmodum libro III Esdræ, ubi eadem historia repetitur, habetur ἀλλοθὺς ἐκεῖ; ut alia exempla taceamus majori forsan incertitudine laborantia, quæ ordine hæc recensere longum nimis foret. Audiatur jam & altera pars.

DE L'INSPIRATION DES LIVRES SACRÉS, avec une réponse au livre intitulé Défense des sentimens, &c.

id est,

PRIORIS BOLLEVILLANI epistola de Inspiratione librorum sacrorum, cum Responso ad librum, cui titulus: *Defensio Judiciorum quorundam Theologorum Hollandiæ de Historia Critica V. T.*

Roterodami, apud Regnerum Leers, 1687, in 4.

ANtiquum suum obtinet V. CL. *Richardus Simon*, Prior *Bollewillanus*, ut *Historiam* suam *Criticam* magno animo atque patientia, nec minori cum verborum acrimonia, a quorumvis insultibus defendat. Patet id ex gemino illo opusculo apologetico, quod hoc anno edidit, quorum alterum quidem *Epistola* ad *Abbatem P. Doctorem* & *Professorem Theologum*, alterum *Responsum* est oppositum *Defensioni Judiciorum* paginis præcedentibus a nobis recensitæ. Sub prioris initium secundis curis refellere aggreditur rationes *Ezechielis Spanheimii* in *Epistola Amstelodami A. 1679* impressa con-

tra Historiam Criticam prolatas, nec Theologis quibusdam Parisiensibus improbatas. Probare illæ debebant, non majori reverentia Biblia sacra, quam Aristotelis aut Homeri opera, tractare illum, qui isthac crisi suæ subicere ac pro lubitu fingere & refingere sustineat. Tuetur se Simon exemplis *Origenis*, *Hieronymi*, autorum *Correctoriorum Biblie*, *Lucae Brugensis*, aliorumque virorum magni in Ecclesia nominis, qui idem olim fecerint. Negat specialem illam Dei providentiam, qua textum biblicum conservatum fuisse a Protestantium plerisque eapropter credi putat, quod Judæorum superstitionibus justo nimis addicti sint. Provocat ad testimonia *Friederici Spanheimii* patris *Ezechielis*, & *Iohannis Sauberti*, quorum ille *Cainanis* nomen in *Luca III. v. 36. per fraudem potius irrepsisse, quam per incuriam, additumque esse non a Luca, sed a corruptore Lucae*, dixerit; Hic vero, *scriptoribus, non exscriptoribus Bibliorum infallibilitatem concedendam* monuit. De cætero Protestantibus imputat, illos non alio fine ad fontes Ebræos ac Græcos recurrere, quam ut eo magis traditiones Ecclesiæ susque deque habere possint. Male illos novas Bibliorum versiones in Ecclesiam invexisse, eo prætextu, quod vulgata Latina ab Hebræo & Græco abscedat, cum nec versio *Lutheri*, nec *Piscatoris*, nec *Belgicae* duæ *Reformatorum*, nec *Belgicae* duæ *Mennonitarum*, (quarum alteram *Jacobi Liesveltii*, alteram *Biestkenii* typographorum nominibus ab aliis distingui refert) nec *Gallica*, *Anglica*, &c. mendis careant, aut propius ab originali textu absint. Disputat hinc contra *Telierium* Jesuitam, (autorem *Observationum illarum*, quas suppressio nomine contra Defensionem Versionis Montensis ab Antonio Arnaldo & M. de Sacy curatæ edidit, quasque in Actis Apr. 1686, p. 201 recensuimus) Cardinalem *Sfortiam Pallavicinum* in *Hist. Conc. Trident.* statuisse omnino ac merito quidem, vulgatam non alio sensu a Concilio Tridentino *authenticam nulloque prætextu rejiciendam* salutatam fuisse, quam quod Ecclesiæ Latinae nulla alia versio, in publico Dei cultu adhibenda, obtrudi debeat, cum si non in omnibus, saltem in essentialibus fidem ac bonos mores spectantibus, incorrupta sit. Colligit inde, licuisse sibi ideam novæ versionis proponere, non in usum publicum, sed privatum fidelium.

His ita traditis, dicta variorum Judæorum ac Christianorum
coacer-

coacervat, quos in id consensisse putat, fuisse scribas publicos θεο-
 πνεύς & inde a Mosis tempore, qui quicquid memoria posteritatis
 dignum crediderint, ad acta publica retulerint; quæ cum non o-
 mnibus paterent, hinc epitomas ab aliis illinc congestas ac popu-
 lo ceu *regulam* vitæ & fidei traditas fuisse: unde hæc solum epitomæ
 variis temporibus varie a variis prophetis interpolatæ ac glossema-
 tis illustratæ, *canonica* appellatæ fuerint, non item ipsa Mosis, Josuæ,
 Gadi, Nathanis, Samuelis aliorumque ἀντόγραφα, quæ θεοπνεύται
 hi viri aut propria manu, aut per amanuenses suos, quales *Baruch*,
Tertius, alique fuerunt, in chartam olim conjecerant. Epitomas
 vero has non minus θεοπνεύς dicendas esse, cum ex actis indubi-
 tato divinis excerptæ fuerint. Negat tamen, scriptoribus sacris
 verba aut res eas divinitus fuisse inspiratas, quas aut ex propria ex-
 perientia, aut veteribus monumentis nosse poterant. Ac hæc qui-
 dem hæcenus ad *Claudii Frassenii* potissimum *Disquisitiones Biblicas*
 p. 132. reponere voluit.

Aggreditur dehinc *Eliam du Pin*, Doctorem Facultatis Theo-
 logicæ Parisiensis, qui anno superiori Parisiis apud Pralardum gal-
 lice in octavo edidit *Noxæ Bibliotheca Autorum Ecclesiasticorum To-
 mum primum, de Autoribus trium priorum seculorum, cum disserta-
 tione præliminari de autoribus librorum Biblicorum*, ubi Spinozæ quo-
 que, Peyrerii, Hobbessii refellere annisus est argumenta, quibus Pen-
 tateuchi autorem Mosen esse negatur; cum ipsemet interea *Du
 Pin* nec Josuæ librum a Josua exaratum autemet. Graviter hinc
 in eum animadvertit Simon, regulas illius de *voûé* libri alicujus
 cognoscenda, itemque omnia argumenta, quibus Josuæ librum non
 Josuam authorem habere disputaverat, in Pentateuchum retorquet,
 quo pateat, infeliciter eum Spinozistas refutasse, imo arma illis mi-
 nistrasse, quibus contra librorum sacrorum auctoritatem insurgere
 possint. Exprobrat ei, quod Aben-Esram de Pentateucho idem
 sensisse dicat, quod Spinozam, cum tamen quædam solum loca indi-
 carit, quæ Mosis ævum non videantur sapere, reliqua Mosis omni-
 no esse professus fuerit: Quod Fl. Josephum ex Aristea & *Aristo-
 bulo* hausisse ea asserat, quæ de versione τῶν ὁ habet, cum nusquam
 tamen *Aristobulum* Josephus laudarit, unde Eruditis etiam de illius
voûé suspicio subnata fuit: Quod denique *Arnaldum* de *Lectione*

Scriptura sacra tanta fide exscripserit, ut ipsa typographi Belgæ sphalmata emendare religioni sibi duxerit. Respondet dein objectionibus *Elie du Pin*, quas inter palmaria hæc esse videtur, improbabile esse, epitomatores veterum actorum synonymis & repetitionibus, nec exactiore ordine usos esse. Regerit Simon, Ebræos veteres politioris scribendi generis rudes id parum curasse; scopum epitomatorum fuisse, ex prolixioribus actis certa dicta & facta in usum plebis excerptare, retenta elocutione ipsorum authorum. Quin & vertente tempore multa glossemata synonymica ex margine in textum irrepsisse. Cum vero *Spinozam* ab *Elia du Pin* infeliciter refutatam dixisset, universas ejus objectiones ipsemet expendit monstratque, nil amplius illis confici, quam quod scriptis Mosaicis hic illic additamenta & glossemata accesserint, non item, quod Pentateuchum Mosis opus perperam dicamus.

Coronidis loco asserit, ad Protestantes, non ad Pontificios periculi quicquam redundare ex critica recensione mutationum, quæ Biblia sacra subierint. Posse nimirum hæc Protestantis obijci, ut eo fortius convincantur, in dubiis id genus casibus ad traditionem Ecclesiæ recurrendum esse. Impressam fuisse Parisiis *Capelli* Criticam, cui privilegium impetrarint *Petavius*, *Morinus* atque *Mersennus*. Mirari se itaque, quæ de causâ moderni Parisiensium Theologi, triga illa doctissimorum virorum cautiores & religiosiores videri, atque immitius cum *Historia Critica V. T.* ac illi cum *Critica Capelli* agere cupiant.

Hæc de *Epistola*. Sequitur *Responsum* capitibus sedecim distinctum, quo singula ac minutissima in *Defensione Judiciorum* dicta rigidissimo examini subjiciuntur. Consulto omittemus innumera, quæ personam literatissimi viri *Johannis Clerici* tangunt. Neque tamen desunt, quæ aut Bibliis sacris, aut systemati Simoniano lucem aliquam foenerentur, dignaque adeo sint, quæ heic recensentur.

Capite sexto, *Mazchirim* & *Sopherim*, h. e. *Simone* interprete, gregarii Regis scribæ aut secretarii, distinguuntur a *Prophetis scribis*. Et quamvis hi nullibi in S. literis *scribarum* nomine appellantur, sufficere tamen putat Prior Bollevillanus, quod *Esaïam*, *Jehielem*, *Gadum*, *Nathanem*, alios ejusdem dignitatis viros, Regum

συγγεγονῶν gesta scripsisse, Scriptura testis sit. Amolitur postea mala fidei suspicionem, quia ipsum Epist. V. onerarat Clericus. Nam *libros* quidem in plurativo numero non legi in ea vulgata editione, quæ *Roberti Stephani* manum criticam passa fuerit, quaque Clericus usus videatur: legi tamen in antiqua Lovaniensi, omnibusque ad placita censorum Romanorum castigatis editionibus, quæ proprie Vulgatæ nomine hodie venire soleant. In Hebræo equidem legi *In Libro*; idem vero esse, ac si dictum fuisset: *In sylloge annalium regionum*.

Capite VII concedit Simon, prophetas post Malachiæ fata nullos fuisse, ac tantundem ex citato Maccabæorum libro dilucide colligi. At confundi notat a Clerico Epist. VI. prophetiam cum inspiratione, quarum hac, non item illa Synedrium quovis tempore prædicitum fuisse dixerit. Illius beneficio futurorum aliquem conscius, per hanc infallibilem fieri; quemadmodum Concilia non e Prophetis consent, a divino tamen Spiritu ab errore immunita reddantur. Nec aliter visum esse magno *Hugoni Grotio* in Deut. XVII, II. Huc quoque pertinet, quod Simon capite IV præmonuerat, Maimonidem cum contribulibus omnino putasse, Synedrium nunquam destitutum fuisse illo inspirationis genere, quod Spiritus S. ipsis appellatur, aliove simili; unde non mirum esse, quod *fundamentum legis oralis & columna instructionis* iis audierit.

Clarius sententiam suam de Pentateucho explicat cap. VIII. statuens, Pentateuchum per Moysen ejusve amanuenses conscriptum, epitomen esse veterum librorum historicorum Hebræorum, qui plura alia acta habuerint, in hanc epitomen minime relata. Eisdem postea nec simul, nec semel insertas fuisse illustrationis ergo additiones non unas, glossemata, varias lectiones, supplementa, quæ tamen non tanti sint, ut gloriam conscripti Pentateuchi Mosi dubiam reddere valeant.

Largitur ambabus manibus Criticus noster c. IX, phrasin USQUE HODIE sæpissime tempus non nimis remotum respicere, nec rarius tamen de tempore dudum elapso adhiberi, e. g. *Gen. XXVI, 13. XXXII, 32. Act. II, 29*. Negat autem ex illa sola corruptionem loci *Matth. XXVII, 8*, se collegisse; quin inde potius, quod codex esset, qui isthæc *ἕως τῆς σήμερον* non habet, nihilque Evangelistæ sensui decedat aut accedat, sive legas, sive non legas.

Displicuerat Clerico, quod *Simon* pro *αὐτός* σ8 *Gen. III, 15.* αὐτός σ8 legendum arbitratur, ut pronomen illud genere conveniat cum nomine σπέρματ8, eo quod minime insolens sit, ut cum liber dictatur, literam initialem vocis sequentis finalem vocis præcedentis fuisse putet librarius. Objecerat alter locum *Joh. XVI, 13.* ubi persona Spiritus Sancti ἐκεῖν8 τὸ πνεῦμα audit, unde concluderetur, nemini mirum videri debere, quod σπέρμα γυναικός, cum Christi persona sit, seu semen illud κατ' ἐξοχήν tale, de quo *Gal. III, 16*, pronomine masculino indigitatum fuerit. At Bollevillano e. XI vero simile non videtur, sepruaginta interpretes reconditum illud σπέρματ8 significatum, quo Messie personam notat, subodoratos ideoque σολομοφάνη isto usos fuisse.

Capite XIV. negat sibi cum *Petro Ambruno* quicquam commune esse, nisi aliquam forsan paritatem styli, quæ tamen a personato illo autore affectata videatur, ut eo tutius lateret.

LE GRAND DICTIONNAIRE DE L' ACADEMIE FRANÇOISE.

sive

Academiæ Francicæ Dictionarium Magnum.

Pars Prima.

Francosurti, apud Frid. Arnaldum, 1687, in 4. secundum exemplar impressum Parisiis apud Petitem, Academiæ Fr. Bibliopos.

Meminimus in *Actis anni 1685 pag. 519.* controversiæ inter Academiæ Francicæ ejusque antehac socium Abbatem Fureterium enatæ, super editione Lexici cujusdam universalis ab hoc concinnati, & ab illa impugnati. Acriter hætenus utrinque dimicatum, nec dum, quantum novimus, res aut per sententiam omnino decisa, aut per transactionem sopita est. Videlicet non privilegium tantum semetipsum obtinuisse refert Academia super confectione talismodi dictionarii, cujus vi aliis intra certum tempus interdictum sit, simile quid operis occipere, sed & Fureterium plane plagii posularunt Academici, ferentes ipsum ex compilatis eorum laboribus magnam

magnam operis sui partem adornasse; nec absque prodictionis nota id sibi soli sumere potuisse sine praviam cum ipsis communicatione, quod sciret jam a quinquaginta pene annis præcipuam collegii, cujus ipse socius, occupationem fuisse. Strenue quidem semet contra hæc defendit Fureterius, contendens privilegium quidem ab Academia allegatum, quantum ad clausulam illam exclusivam, non nisi per subdolum obreptionem impetratum esse, cum & praxi consuetæ & libertati commodoque reipublicæ literariæ, adeoque & Regis intentioni manifeste contrariari videatur. Plagii vero commissi suspensionem plusquam frivolum esse in rebus ejusmodi, quæ cuilibet in mentem facile venire possint, ostendit exemplo Dictionarii Richeletiani, quod & hoc plurimis in locis cum lexico Academicorum consonet, tametsi Richeleto nunquam contigisset opus ipsorum lustrare: cæterum innocentiam hac ex parte suam plenius adhuc patere posse ex collatione literarum O. P. & sequentium in dictionario suo, cum istæ præcedentibus nullatenus cedere deprehendantur, non obstante, quod lexici academici tela eousque nondum contexta sit, adeoque eo intuitu neutiquam expilationi obnoxia. Denique negavit se falcem in Academiæ messem misisse, aut in ipsius auctoritatem & jurisdictionem in voces ullatenus involasse, cum in dictionario suo, encyclopædiam velut linguæ Gallicæ exhibituro, id potissimum egerit, ut terminos & nomina artium ac scientiarum (quorum tamen dictionarium academicum, communibus saltem linguæ terminis destinatum, nullam plane rationem habeat) explicaret, communibus vocabulis non nisi accessorii ac supplementi loco adjectis: unde & consensit tandem Fureterius, ut ex opere suo per arbitros neutri parti addictos ea expungerentur, quæ ad academiæ fundum spectare viderentur, relictis tantum iis, quæ uti dictum, extra ejusdem scopum forent. Tametsi vero his non attentis Academici Fureterium ex ordine suo excluderint, ac præterea tantum auctoritate & existimatione sua apud Magistratum per vicerint, ut privilegium, quod pro suo quoque opere Fureterius impetraverat, revocaretur, speciminis etiam ab ipso pro sui defensione editi & a nobis *in actis loc. sup. alleg.* commemorati venditio sub gravi multa interdiceretur; cum nihilominus Fureterius his neutiquam acquievisset, sed pro ulteriori juris sui deductione unum al-

rerumque scriptum aculeatum satis & satyrico sale refertum emisisset; feruntur Academici nihil amplius eidem reponere voluisse, ac optasse potius, ut quidam candidæ mentis extraneus ipsorum hac in causa patrociniū susciperet, quam ut per posteriores altercationes existimationis suæ periculum porro subire collegiū opus haberet. Talem ergo extraneum dudum exoptatum, in sua tandem persona extitisse ait in præfatione libri hujus editor bibliographus, professus tamen insimul se neutri parti addictum fore, quin potius causam Academiæ ita acturum, ut totius rei decisionem publico eruditorum judicio relinquat, utpote quorum tribunal, sat plerumque severum, hoc in negotio quam maxime suspiciendum autumat, cum alioqui corā magistratu suo Academicos autoritatis pondere defensionī suæ sat pares futuros confidat. Cæterum satius putavit re ipsa quam verbis Academiæ patrocinari, indeque aptissimum fore, si Lexici specimini a Fureterio edito aliud opponeret specimen Dictionarii Academici: unde commodum accidisse ait, ut folia aliquot de hoc ultimo impressa in manus curiosi cujusdam inciderint, ab eoque sibi communicata fuerint; quorum publicationem optimæ responsionis loco futuram sibi persuaserit, monstraturam quippe reapse, tantum abesse, ut opus hoc Academiæ tam exsuccum sit, ceu quidem Fureterius perhibere voluerit, ut potius ejusdem præstantia clare sit ostensura, neutiquam in vanum fuisse, quod huic rei tantum temporis a tot viris illustribus fuerit impensum. Opus ipsum jam quod attinet, certe sua id laude utique dignum est, ejusque usus, maxime cum ad umbilicum usque perductum fuerit, multum ad perfectionem notitiamque pleniorē Gallici idiomatis contribuet, cum non saltem plerisque vocibus phraseologia uberissima subjiçiat, sed & proverbia, ut quæ nimis plerumque morantur linguæ non satis gnaros, ubique sollicitè exponantur. Cum vero non nisi exigua hujus operis portio jam quidem exhibeatur, ut quæ intra terminos literarum alphabeti AB & ex parte C consistit, hinc summopere exoptamus, ut fœtus hic tot egregiorum hominum desideratissimus post tanti temporis gestationem tandem integer in lucem emergat: nec Fureterii etiam utilissimus labor ulterius sufflaminetur, quin potius expedita utriusque horum editione propediem eruditorum voto exasse satisfiat.

MENSIS JULII A. M DC LXXXVII. 375
JOHANNIS SCHILTERI HERENNIUS
*Modestinus, sive Fragmenta libri τῶν ἐνχημα-
τιῶν, Commentario illustrata.*

Argentorati, apud Joh. Fried. Spoor, 1687, in 4.

Cum summum jus, ut proverbium ait, summa sæpe injuria esse soleat, nemo non videt, quam proficuum sit, eas observationes & regulas annotare, quibus rigor ille & durities juris per æquitatis velut secessus emolliiri valeat. Certe enim haut ultima portio, quin potius ipsa prudentiæ juridicæ anima in eo sita esse cernitur, ut quis cavere sic & consulere clientibus sciat, quo arreptis ejusmodi viarum compendiis metam negotii civilis feliciter attingant. Tametsi vero e recentioris ævi Jurisconsultis haud defuerint, qui Cautelas tales in aliorum gratiam concessere, quos inter Raymundus, Fichardus, Brederodius, & recentissime celeberrimus Strykius (cujus Tractatus de Cautelis contractuum antehac a nobis commemoratus, nuper adhuc prelo rursus subjectus fuit) imprimis eminent: nihilominus, quod mireris, inter Romanos & antiquiores illos jurisprudentes nemo reperitur, qui huic descriptionis generi calamum commodaverit, cujusque opera adhuc habeamus reliqua, præter unicum Modestinum, Consiliarium quondam Cæsaris Alexandri Severi & Proconsulē Dalmatiæ, qui inter alia quæ edidit scripta singularem librum *τῶν ἐνχηματιῶν* seu de Cautelis consignavit; de quo tamen itidem nil nobis remansit, nisi quantum ejus ex generali illo scriptorum juridicorum naufragio servare placuit Pandectarum compilatoribus. Pauca nimirum hæc fragmenta sunt & decem omnino legum ambitu comprehenduntur; puta *legis 65. de Procur. l. 25. ad SC. Vellej. l. 63. de Jur. dot. l. 58. sol. matrim. l. 9. de susp. tutor. l. 4. de vulg. & pup. subst. l. 50. de adquir. vel om. hered. l. 19. de usu & usufr. & redit. &c. l. 53. de cond. & demonstr. l. 45. ad SC. Trebell.* Quemadmodum vero boni vini etiam feces colligere quandoque juvat, ita nec dubitavit consultissimus Schilterus paucula quoque hæc rei tam pretiosæ fragmina studiose corradere, eademque more suo, hoc est, erudite ac solide explicare. Hinc singulis legum modo recensitarum singula dicavit capita, ubi post expositam textus summam & sensum, formato certo casu statum quæstionis clare ubi vis;

common-

commonstrat, & quid cautelæ inibi contineatur, per dubitandi ac decidendi rationes plenius deducit. Qua occasione monet, non putandum esse, ac si dictarum legum quælibet peculiarem in se cautelam re ipsa contineat, aut omnia, quæ Modestinus in libro hoc scripserit, cautelæ rationem mox habuerint: necesse enim ipsum habuisse, remediis talismodi extruendis certa prius fundamenta juris ac hypotheses præsternere, e quorum deductione Digestorum concinnatores dein æque facile quid excerptare valuerint, ac ex cautelis ipsis. De cætero & in eo speciatiim occupatus fuit, ut in hisce Modestini fragmentis proposita ad usum fori hodierni redigeret ac adcommodaret, inprimis quod ob mutatam multum Jurisprudentiæ faciem, harum legum quædam obsoletæ nunc esse videantur; imo pleræque, si Grœnvægio aliisque ejus similibus credere velimus; qui nec ipsam *legis 19. D. de usu & usufruct. legat.* decisionem amplius admittunt, quod scilicet, quando in eodem testamento uni fundus, alteri usufructus legatus est in eo fundo, usufructus inter utrumque horum communicetur; existimant quippe eam verborum interpretationem a morum nostrorum simplicitate nimis alienam esse: quod tamen Nostro displiceat, optat nihilominus, ut ex professo quis conferendis vocabulis forensibus Romanorum cum nostratibus operam impendat, idque vel mediante justo commentario ad *tit. Dig. de V. S.* vel edito dictionario seu glossario juris; eo quidem pacto, ut non tantum, quæ verba in utraque lingua significatione vulgari & naturali æquipolleant, sed vel maxime juridica etiam & civili, doceatur; quale quid hætenus inter desiderata reponendum autumat. In *capite 4.* quod *legem 63. D. de j. dot.* explanat, inter alia ventilatur quæstio, num conversus ad Christianam religionem Judæus ductam mox mulierem, iterumque desertam ac processu desertionis finito, alteri nuptam, post hujus mortem in matrimonium repetere valeat? Refertur vero, adductis tam dubitandi, quam decidendi rationibus, in Consistorio ecclesiastico Jenensi ante lustrum pro negativa pronunciatum fuisse, eo quod controversiam hanc non ex jure Romano, sed ex jure divino Hebræorum (ubi talis conjugii renovatio pro abominabili habetur,) definiendam putarent, quippe quod ratione sua etiam Christianos obliget. Cumque in ejusdem *capitis 4. §. 15.* obiter dictum esset de dissolutione matrimonii

monii quoad vinculum in casu commissi adulterii, placuit consultissimo Autori, ad dilucidandam plenius hanc materiam, in peculiari Mantissa tractatui subiecta, historiam juris circa dogma hoc ecclesiæ Christianæ latius exponere. Ubi primum ostendit, quod doctrina de solutione vinculi in casu adulterii, in primitiva ecclesia, tam orientali, quam occidentali, ad initium usque seculi III obtinuerit, & ab ecclesia Græca ad hodiernum usque diem, post factam a Latina separationem, fuerit retenta. Deinde docet, quomodo contraria opinio ineunte seculo IV, in Concilio Eliberritano seu Granatensi primum subnata, dehinc in Milevitano extensa, ab Augustino post contra Pollentium episcopum asserta, in ecclesiis tamen Galliæ & Germaniæ subinde in dubium vocata, nulla denique per 700 amplius annos firma sanctione stabilita fuerit; donec tandem in Concilio Nannetensi, postquam tot seculis varie fluctuatum hac in re fuerat, sententia ferretur, ut tam mulieri innocenti vivente adultero, quam viro innocenti superstiti adultera, matrimonium cum alia persona esset interdictum. De cujus Concilii tamen epocha certi nihil haberi monet, cum antiquiores quidem conciliorum editores illud post Tiburiense, anno Christi 895 celebratum, collocent; Sirmondus vero ex probabilibus conjecturis id omnino antiquius esse autmet. Quicquid tamen de provinciali hoc Concilio sit, certe universalis Ecclesiæ sanctionem hac de re latam, a Pontificiis, antequam Tridentinum sub anathematismo hocce dogma introduceret, produci nequaquam potuisse, Autor evincit.

JOHANNIS MARCKII EXERCITATIONES
Juveniles, sive Selectarum Disputationum textualium, atque Orationum in Academia Fränkeraana olim habitarum fasciculus.

Groningæ, typis Dominici Lens, 1686, in 8.

UT spem in operibus venerandi avi sui Cloppenburgii anno 1684 junctim editis, factam adimpleret clarissimus autor, hunc Exercitationum fasciculum, quamvis anno fere integro serius quam cogitaverat, per varia a typographo potissimum injecta impedi-

menta, in lucem publicam emisit. In cuius Præfatione satis prolixam primum observat, inter opera Avi sui positam quoque esse *Rem Judicatam de falce missa in messem theologicam ab Antonio Deusingio &c.* quam eliminandam quidem censuerit Antonii filius Hermannus Deusingius, Jctus celeb. judicans paterno nomini, quin & sibi maculam inuri repetita vulgatione litium dudum sepultarum, in primis cum multi aut ignoraturi aut ad manus habituri non essent, quæ opposuerat Parens; sed ejusdem desiderio a se satisfieri haud potuisse, cum non putaret in operum omnium ab avo editorum collectione sui esse arbitrii, ut eam supprimeret; præterea nec sententiarum ullam institueret censuram, nec crederet ipsum Patris opiniones suas facere, aut maculam ullam inuri defuncti magno nomini, nedum ipsi, ad quem propria ingenii felicitis libertate instructum Patris defuncti placita non spectarent. Quo tamen omnem pravam amoliretur suspicionem, Lectorem suum hic monere voluit, se non desiderare, ut vel ex avi sui litteris & excerptis, vel iudicio Leideniensi, neglectis Viri ipsius prolixioribus scriptis, de ejus opinionibus irrevocabile fiat iudicium; nedum ut opinioniones hæc, si forte post examen justum paradoxæ videantur, ullam deteriore de præstantissimo Filio suspensionem cuiquam injiciant. Deinde notat, se post absolutam disputationum suarum impressionem, in doctissimi viri Johannis Vlæk, Pastoris Zutphaniensis, eruditissimum opusculum, quo ille eundem Ezechielis locum de Statutis non bonis, septem exercitationibus mox recensendis a se ventilatum, vernaculo sermone quam maxime illustret, incidisse, & observasse, quod censuram thesium suarum candidam instituerit, nolle tamen sese seu ipsi seu ipsius sententiæ opponere, ne male videatur liberalem Viri candorem interpretari, ac de sensu hujus textus nova contentione serra reciprocetur inter Fratres, quem putet ex scriptis variis inter se collatis satis constare posse sedulo indagatori; ast ne plane sileret, quædam contra laudatum Pastorem, satis modeste tamen pro vindicanda sua sententia in medium affert. Ultimam eamque maximam Præfationis partem repetitis, ut ipse vocat, ineptiis Johannis Crassetii, Jesuitæ Parisiensis, de Sibyllinis Oraculis explodendis impendit, & sex & viginti ejus articulis totidem theses opponit. Ipse Fasciculus sex & viginti dis-

putatio-

putationes secundum Codicis sacri ordinem collocatas, cum ad certorum Scripturæ locorum illustrationem spectent, nobis exhibet. Quas Juveniles inscribere visum fuit Autori, quia circa vigesimum ætatis annum, quædam etiam longe ante illum sint compositæ in commemorazione Lugdunensi, neque aliqua nunc insignis facta sit mutatio, ne opus esset aliud, novusque plane labor. Agunt vero I. & II. de *pœna excidii*, quam Deus non tantum ad contemptum festi Azymorum *Exod. XII, 15.* multarumque legum postea a Mose latarum, sed etiam ad neglectum circumcisionis ipso Abrahami tempore *Gen. XVII, 14.* statuit; ubi rejectis aliorum sententiis, qui vel de capitali supplicio, vel ecclesiastica excommunicatione, vel morte præmatura divinitus immissa tantum, sive cum totali seminis extirpatione conjuncta, vel morte æterna eam interpretantur, exponit de exclusionem a Dei fœdere omnibusque promissis & beneficiis, quibus fœderati ex Dei gratia fruuntur, ac ostendit nullum hæcenus propositum fuisse sensum, qui non ex hac interpretatione fluere possit. Inferre enim exclusionem a Dei fœdere non solum mortem æternam, sed & alias iræ divinæ demonstrationes, per mortem divinitus immissam, per seminis excidium, aut aliter sæpe liberrime instituendas: quin & exclusionem a Dei fœdere, si delictum constet, excommunicationis necessitatem Ecclesiæ imponere, & si supplicium capitale Dei lex statuatur, illud non excludere. III. IV. V. VI. & VII. de *Apparitione Samuelis*, in quarum prioribus non verum, sed personatum Samuelem apparuisse, quatuor argumentis ex Saulis derelicti a Deo statu, suscitationis causa, quæ fuit Pythoniassa, modo apparitionis scilicet adscensione, & apparentis persona desumptis, & ab exceptionibus Pontificiorum solide vindicatis demonstrat, in ultima vero quinque objectiones pro sententia adversa adductas diluit. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. XIV. de *Statutis non bonis* occasione loci *Ezech. XX, 25.* ubi prolatis & examinatis per aliquot disputationes variis variorum opinionibus, qui locum hunc aut de *præceptis divine legis*, & quidem vel generaliter omnibus, sic dictis quibusdam ob difficultatem observantiæ, aliis ob mortem annexam transgressoribus, aliis vero ob impotentiam ad justificandum, vel specialiter ceremonialibus, ut non bonis, ob rationes multas allegatas: aut de *penis divinis*, vel in comminationibus propositis peccatoribus,

toribus, vel actu exercitiis ob peccata populi, in fissura terræ, mor-
sibus serpentinis, cladibus illatis &c. *aut de profanarum gentium
statutis civilibus* i. e. tyrannico jugo atque molestissima servitute
istorum populorum exponunt; verba Prophetæ de statutis Genti-
lium idololatricis explicat, & septem argumentis suam sententiam
confirmat. XV & XVI *de Promisso Eliæ Adventu* ex *Malach. IV. 5.*
quem locum non de Eliâ V. T. propheta, sed Johanne Christi præ-
cursores agere, primum contra quosdam e veteribus Christianis &
Pontificiis, deinde Judæorum infidelium cohortem ad oculum
demonstrat. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI *de Panē Innotio*, qui in
oratione optima ab optimo Doctore *Matth. VI, 9. sqq.* præscripta
expeti jubetur, sed qualis innuatur, inter eruditos, aliis de pane spi-
rituali, aliis de corporali, aliis de spirituali & corporali simul in-
terpretantibus, admodum controvertitur. Inter harum senten-
tiarum divortia mediam suam facit Autor, eandemque refutatis cæ-
teris veritati maxime congruam esse evincere nititur. XXII. *de Cæ-
libatu Pauli*, quem nonnullis impugnari, maximum collocantibus
pondus in Apologia, quam ipse Paulus pro se *1. Cor. IX, 5.* instituit:
aliis defendi, nixis potissimum *1. Cor VII, 8.* ubi Apostolus cæliba-
tus statum non tantum commendat, sed & eundem sibi vindicare vi-
detur; observat Autor, & rationibus pro utraque opinione addu-
ctis sub calcem dissertationis hanc subjungit epicrisin: *Tutissima
nobis ea videtur sententia cum Martyre, Aretio, Pareo, Gomaro, ac aliis,*
*que opinionem utramque probabilem pronunciat, nec ob defectum Apo-
stolice historiæ quicquam hic demonstrative asseri posse statuit. Inte-
rim si dicendum sit, quenam sententia magis probabilis videatur, non
dubitamus illam præferre, que Pauli cælibatum asserit, cum dictis Au-
toribus. Tum quod indubie is simplicissimus 1. Cor. VII. fit sensus: tum
quod cælibatus maxime ipsius Apostolatui atque monitis consentire vi-
deatur.* XXIII. XXIV. *de Templis Christianorum*, in quibus disputa-
tionibus, contra Pontificios aliosque scriptores, e Scriptura pariter
atque Historia Ecclesiastica, tempore Apostolorum publicas sacro-
rum conventuum ædes non habuisse Christianos perspicue docetur.
XXV. & XXVI. *de Baptismo pro Mortuis*. Inter loca Scripturæ
Sacræ vexatissima, & diversissimis Interpretum placitis illustrata re-
ferendum esse dictum *1. Cor. XV, 29.* nullus, credo, ambiget. Equam-
plurimis

plurimis expositionibus ad scriptoris sacri mentem proxime accedere Autori videtur, quæ citatum locum de Baptismo a viventibus, sed loco seu oratione defunctorum suscepto accipit, cum hæc verborum simplicitati & propositionis modo maxime congruat, eiq; nec historia repugnet, hæc vim argumenti Apostolici maxime urgeat, hæc cum antecedentibus & consequentibus optime cohæreat, hæc nihil secum incommodi trahat, hanc etiam Viri maximi ἀόδοξότατοι tenuerint.

Hiscæ Exercitationibus recensitis Orationum quaternionem, quarum prima de Augmento scientiæ Theologiæ, habita in solenni introductione ad Ordinariam Theologiæ in Academia Franekerana Professionem d. 15. Septembris A. 1676; altera in obitum D. Nicolai Arnoldi recitata post ductum funus d. 22. Octobris A. 1680; tertia de Cœlitum Stolis Albis dicta in inauguratione ad Academiæ Rectoratum, ipsis Kalend. Junii A. 1681. quarta de conficta Constantini donatione habita in depositione Rectoratus ac abitu ad Academiam Groningo-Omlandicam, ipsis Kalend. Junii A. 1682. subjunxit Autor.

ECCLESIAE GRÆCÆ MONUMENTA. TOMUS tertius, pariter editore & interprete Joh. Baptistæ Cotelero, Socio Sorbonico atque literarum Græcarum Lectore Regio.

Parisi. apud Franciscum Muguet, A. 1686, in 4.

DE Autoris instituto in Actis nostris Cal. Maj. A. 1682, p. 135. abunde dictum est. Quamobrem sine ambagibus quæ tertio hoc volumine continentur ecclesiæ Græcæ monumenta recensēbimus. Occurrit I. Sylloge quæstionum ex *Hesychii* Presbyteri Hierosolymitani evangelica consonantia per compendium excerpta, ejusdemque *Hesychii* quæstio: cur Johannes crucem ab ipso Christo, reliqui vero Evangelistæ a Simone Cyrenæo portatam referant? II. Oratio in laudem Basilii M. ab *Ephraemo* conscripta & latine quidem inter Ephræmi opera, sed græce hætenus nondum edita. III. *Evagrii* Scithensis capita ascetica cum epistola ad Anatolium, ejusdemque

que de re monastica libellus, & de nomine Dei tetragrammato, quod Hebrææ linguæ ignarus $\pi\mu$ pronunciat, fragmentum jam antea a *Johanne Crojo* in specimine conjecturarum ad loca quædam Origenis, Irenæi, Terrulliani & Epiphaniî, sed minus correcte & sine Evagrii nomine editum, cui subicitur narratio quædam ex vita Evagrii a Palladio descripta. IV. *Johannis Chrysostomi* homilia in illud Matth. XXI, 23. in qua potestate hæc facis? V. Capita nonnulla *historiæ Lausiacæ* a Palladio conscriptæ e duobus Colbertinæ bibliothecæ codicibus collecta, & græce hætenus nondum vulgata. VI. *Egyptiorum Monachorum historia* sive *Paradisus*. VII. *Nili* de octo vitiis tractatus, non ille, quem *Franciscus Combessius* in novissimo BB. P. P. auctario, & *Josephus Maria Suarefius* in collectione opusculorum Nili latinitate donaverunt, & cum antiqua versione *Emericus Bigotius* post Palladii de vita Chrysostomi dialogum iterum typis imprimi curavit, sed alius, qui nunc primum græce prodit, cum hætenus in operibus *Damasceni* ex *Jacobi Billii* versione latino tantum habitu comparuisset. VIII. *Vita Sabæ* a Cyrillo Scythopolitano scripta. IX. *Timothei Presbyteri* CP. libellus de triplici hæreticorum receptione, e codice regio, qui a Posseviniana, Meursiana, Combessiana cæterisque editionibus haut parum discrepat, expressus, ejusdemque libelli compendium ex *Niconis* Pandecte descriptum. X. *Anastasio Sinaitæ* de tribus quadragesimis, & *Anastasio Cesariensis* de jejuniis Deiparæ tractatus, & non nulla ex *Nicone* de jejuniis excerpta. XI. *Nicephori* CP. canones Synodici & epistola canonica. XII. *Johannis Presbyteri* epistola ad *Leonem Grammaticum Archiepiscopum Calabriæ*, cum Leonis canonico responso. XIII. *Johannis Zonaræ* canon in Deiparam, qui ex interpretatione *Genebrardi* in B. B. P. P. latine tantum & truncatus extat. XIV. *Theodori Balsamonis* epistola de Rasophoris. XV. Græcorum criminationes adversus ecclesiam Latinam cum epistola ad Innocentium III. XVI. *Phile* versus in Spiritum Sanctum.

Hæc ecclesiæ græcæ monumenta *Cotelerius* notis imprimis criticis sic illustrat, ut quavis occasione data ad alios quoque Autores discurrat, suamque iis emendandis operam impendat, nec raro jocularis quosdam sive librariorum sive interpretum errores, quibus & notantem recreari, & lectorem oblectari dicit, observet, qualis ille

ille apud *Blastarem* in Synodico Beveregiano, ubi litera κ . c. 32. interpretres non animadvertit pro $\nu\lambda\phi\omega\nu$ vigilans legendum esse $\nu\lambda\phi\omega\nu$, quod est nomen proprium Metropolitæ Cyziceni, & apud *Philoponum* libr. 4. c. 5. cosmopol. ubi cum inter varia maria recensentur $\pi\acute{o}\nu\tau\epsilon\varsigma$ $\acute{o}\lambda\gamma\upsilon\sigma\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma$, interpretres non attendens articulum præpositivum $\acute{o}$ a voce $\lambda\gamma\upsilon\sigma\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ divellendum esse, mare Oligysticum vertit pro Ligustico, & apud *Anselmum Havelbergensem* dial. 3. c. 6. ubi legitur: in qua heresi (Ariana) præcipuus fuit Eusebius, qui relicta hereticorum civitate primo concupivit & possedit Nicomediensem ecclesiam, postea vero hanc Cplitanam ecclesiam invasit, cum legendum sit: relicta Berytiorum civitate, siquidem hunc Eusebium Berytiorum episcopum fuisse constat, antequam Nicomediensi & Cplitanæ ecclesiæ præflect.

Cæterum cur *Cotelerius* observationibus magis necessariis prætermisissis frequenter ad externas & minus utiles notas dilabatur, ejus rei causam ipse hanc exponit, quod cum ob assiduum morbum nova investigare non posset, veteres animadversiones ex adversariis suis protrudere coactus fuerit, ne consumpti in bonis literis labores funditus perirent. Ex morbi enim pertinacia mortem suam vir doctissimus præfagiebat. Unde in ipso notarum limine, nos quoque ait, non pauca e variis MSS. collegimus, eaque in lucem emissuros polliceremur, nisi jam longioris vitæ spes decollasset. Quare volentibus lampada tradere cogimur. Et in epilogo notarum iterum, has notas, inquit, breviores quam par erat, duplici de causa confeci, tum ob languorem continuum, tum ut citius totum quartum aggrederer, quanquam vix spes sit perficiendi, enitar tamen pro viribus. Cum enim illa Sylloge non inutilis censeatur, oportet me colligentem atque scribentem mori. Nec vanus augur fuit. Nam diem 12. Augusti anni superioris vitæ suæ extremum habuit.

LA REUNION DES PROTESTANS DE
Strasbourg a l'Eglise Romaine également necessaire
pour leur salut, & facile selon leurs principes. Par le P.
Jean Dez de la Compagnie de JESUS.
id est.

P. Johannes

P. Johannis Dez, ex Societate Jesu, Tractatus de reunionione Protestantium Argentoratensium cum Ecclesia Romana, ad eorum salutem necessaria, & secundum ipsorum principia facili.

Argentorati, apud Dolhopfium, Typographum Episcopalem. A. 1687 in 8.

ANnus jam alter vertitur, cum fama de concionibus ad Argentoratenses, Augustanæ Confessioni addictos, Romanæ Ecclesiæ restituendos habitis, longe lateque percrebuit, spes etiam de earum publicatione facta est. Dum vero hæc differtur, fuere, qui varias moræ causas spargerent; aliqui etiam de approbatione libri dubitarunt, suspicantes plus oblatum fuisse a præcone pacis, quam superiorum suorum consensu præstare posset. Sed suspicionem tollit publica, quæ libello nuperrime tandem edito præfixa est *Vicarii Episcopalis* approbatio d. 2. Jan. hoc anno data, & permissio *Provincialis Jesuitarum Campaniæ*, quæ in fine invenitur, diem 16. Febr. præferens. Ipsa vero materia & structura libri satis ostendit, falsos esse, qui putarunt, alia concionatorem proposuisse *reunionis* mediâ, quam ipsi per suæ religionis placita licuerit, nisi forte de pulpito mollius effatus est quædam, quam calamo expressit: quanquam & hunc ita temperavit, ut eo nomine, & ob perspicuam, elegantem atque tersam dictionem merito laudandus veniat. In ipsa tamen dedicatione, qua Regi Christianissimo *grande nomen*, a Deo, ut scribit, ad exemplum Davidis II. Reg. VII. 9. concessum, evehit, & oppressionem *Reformationum* in Gallia omnibus ejus gestis præfert, spargere quædam videtur, quæ solitum post libellos hujusmodi eventum minantur. Suggestit enim argumentum, quo Rex moveri possit, ut promissam Argentoratensibus, & huc usque servatam libertatem circa religionem, obstare reductioni illorum ad Ecclesiam Romanam amplius non patiatur, sed *sanctam impatientiam* sive desiderium impleat, quo se & socios ardere dicit Autor, ut Argentanam Romano-Catholicam videant, exemplum, uti sperat, *Allatiæ*, imo toti Germaniæ præbituram. Ait enim (idque postea p. 398. repetit) *Missam*, a qua totius cultus Romani summa pender, teste Sleida

Sleidano, non abolitam, sed tantum *suspensam* per decretum Senatus A. 1529 fuisse, donec ejus assertores demonstrassent, esse cultum Deo gratum; quod nunc factum esse, sine dubio confidit. Spem illam suam confirmat in *præmonitione* quæ dedicationem sequitur, quod Argentoratenses, quorum majores edito A. 1598 libro *de Ordine Ecclesie sue*, Lutheri dubitationem de authentia Epistolæ D. Jacobi probaverint, ab ista tamen ante annos quindecim, revisa & iterata *Ordinis* illius editione recesserint, idem in aliis capitibus non minus facile facturi videantur. Principia inde & regulas in hoc præloquio præstruit, & utrique parti communes esse putat, per quas examen controversiarum peragendum sit. Ex illis conclusiones elicit, quæ in fine libri leguntur, quas hic anticipare lubet, ut scopus Autoris in titulo jam indicatus tanto liquidius, antequam ejus stabilimenta proponamus, cognoscatur.

Prima itaque conclusio est: *Ecclesiam Romanam esse adhuc hodie, ut olim, veram Ecclesiam Jesu Christi*; erroribus enim fundamentalibus carere, & quod falso tales illi imputati fuerint, ab ipsis jam agnosci Protestantibus Argentoratensibus. Ex horum sane ore XIII ejusmodi errores p. 438. & seqq. enumerat, de quorum præcipuis in enarratione hac nostra mentio occurret. *Altera* conclusio est: *non esse fidem divinam, nisi in Ecclesia Romana*. Cum vero fides divina non nisi verbo seu revelationi Dei innitatur, multus est in hujus conclusionis probatione, ut traditionem cum verbo scripto æquiparet, & jus infallibiliter interpretandi Scripturam Ecclesiæ Romanæ asserat; ostensis incommodis, quæ sublata tali definitionis potestate, & per interpretationes privatas oriantur. Hic ad multiplices dissensiones inter eos, quia Romana Ecclesia discesserunt, provocat, & *Matthiæ Prætorii*, quem pro Lutherano habet, *Tubam pacis* allegat. Hac etiam occasione responsum Lutheri, quo protervos reprehensores versionis suæ, & formulæ illius vexatissimæ *sola fide*, acriter repressit, non leviter exagitat, p. 475. *Tertia* conclusio est: *reunionem Argentoratensium necessariam esse ad eorum salutem, & facilem secundum ipsorum principia*. De necessitate constaret, si concederetur, quod asseverat, in sola Ecclesia Romana fidem divinam ipsamque salutem quærendam esse; *facilitas* jactatur, quia nunc didicerint, errores fundamentales non esse in Ecclesia Romana, & ve-

ritatem quæ in ea doceatur, ignoratam huc usque, jam perspexerint; accedere Regis omnium maximi potentiam, sub qua tuti, nihil metuendum habeant ab illis, quorum societatem olim impune non reliquissent.

Ex his facile judicabunt lectores, quid agendum fuerit Autori, ut destinata exequeretur. Secutus enim numerum & ordinem articulorum Augustanæ Confessionis, Romanæ Ecclesiæ dogmata, quam potest speciosissime proponit & defendit; si non novis argumentis, at non sine grata quadam novitatis figura, eamque personam assumens, quæ ex conscientia sua & sincere agere videatur. At eodem candore producendi fuissent, quos in scena sistit, colloutores ex parte Argentoratensium, qui non solum concederent, de quibus nulla est controversia, sed qui etiam regerent, quæ potuissent & debuissent, non qui his neglectis, aut dissimulato questionis statu, causam suam ipsi proderent. Illiberalis enim certaminis genus est, cum subornatis pugnare. Sed Autor excusationem sibi præparasse videtur, dum in præloquio scribit: *loqui facio Protestantes Argentoratenses, qui non sunt perveraces sive obstinati, eosque confringo, ut conclusiones forment, ex principiis examinatis consequentes.* Ita referre deprehenditur, non quæ illi dixerint, sed quæ ipse dici ab iis voluerit. Quicquid sit, dubitare non potest, eos qui illa locuti sunt, quæ in libello hoc ipsis tribuuntur, jam pro reunitis & ad Romanam Ecclesiam reductis merito esse habendos. Id constabit, responsa eorum ad articulos legentibus, ex quibus quædam recenserebimus, si prius aliquid excerpterimus ex iis, quibus Autor suam exponit ornatque sententiam, recentiores scriptores Richelium, Walemburgios, Bossuetum, aliosque imitatus. Omnia persequi nostri instituti ratio non fert, & controversiarum exactior tractatio alterius fori est; exempli igitur & historiæ causa laboramus. In Art. IV. de justificatione p. 24 & seqq. pro communib; concessisque hæc ponuntur: *hominem gratis justificari per misericordiam Dei: Christum solum meritum esse justificationem, patrique satisfecisse: hujus meriti applicationem necessariam esse salvandis: applicari autem per sacramenta baptismi & penitentiae. Opera sive legis naturalis sive scriptæ, quæ fidem præcedunt, soliusque liberi arbitrii natura sunt, nullam justificationis partem constituere: fidem multum præstare, neque absque fide*
pecca-

peccatores justificari: neminem autem justificari a Deo, cui non simul infundatur gratia charitatis. Vocabulo justificationis Romano-Catholicos & remissionem peccatorum & infusionem gratiæ; Protestantes plerosque remissionem saltem peccatorum intelligere, gratiæ vero infusionem ab iis vocari renovationem & sanctificationem. Hic cum alia quarant moneantque quos introducit, collocutores, arcem tamen questionis, an sola fides sit medium applicativum, & an bona opera actum justificationis ingrediantur, non petunt, sed occultato controversiæ cardine, acquiescunt responsis generalibus, justificari nos gratuito: Christum solum meruisse remissionem peccatorum, & phrasin imputationis eo sensu ferri posse, ut intelligatur, gratis infundi peccatori reconciliato justitiam sanctificantem, eique applicari satisfactionem Christi, ac si ipse peccator eam præstitisset. Verum est, concedi etiam a Jesuita, fide justificari hominem; sed addit, meritum Christi sola fide nunquam applicari, nisi fiducia de remissione peccati per Christum impetranda simul inspiretur, & amoris principium quoddam, quo homo ad odium peccati & novæ vitæ studium feratur, ideoque fidem mortuam a D. Jacobo rejici, & dicta Scripturæ de fide justificante intelligenda esse de justitia inchoata, quæ soli fidei debeatur, quia opera præcedentia nihil efficiant, & fides sit omnis gratiæ initium. Si vero de justitia perfecta, per quam homo justus & amicus Dei fiat, loquatur Scriptura, certum esse, hanc soli fidei a Scriptura non tribui, sed fidei vivæ, quæ menti dispositiones inspiret, quas Deus a peccatore exigit, ut eum gratis per Christum justificet. Hæc ita admittunt collocutores, ut p. 35, respondeant, per fidem justificantem se intelligere eam, cui juncta sint opera: (formam cum Scholasticis dicere potuissent) & per justificationem intelligi simul posse renovationem. De bonis operibus Artic. IV docet Autor, illa non nisi præveniente & cooperante gratia Dei fieri posse, illique soli gloriam eorum deberi, nec nisi virtute meriti Christi ea esse meritoria, iisque præmia in hac & futura vita promissa. Instantibus tamen Protestantibus, quos instruit, respondet p. 49. justum per bona opera mereri augmentationem gratiæ sanctificantis, & per consequens gloriæ; quia enim diversi hi gradus gloriæ nihil aliud sint, quam ipsa vita æterna, quam Deus bonis operibus promiserit, certum esse, hoc sensu dici posse, quod mereantur vitam æternam.

Itō modo in plurimis aliis capitibus philosophatur, ut ambiguae probabilitati ubique locus sit, maxime etiam ut videtur, cavens, ne Romanæ religionis Theologis præjudicium afferat, quos in plurimis materiis rixari (*ils se querellent sur une foule des matieres*) mirum non esse dicit, p. 143, quia *Deus mundum tradere disputationibus eorum ipse voluerit*, Eccl. III, 11. Exemplo esse potest *Articulus XVIII.* In hoc, ne acerrimas inter Dominicanos aut Jansenistas & suæ societatis Doctores plurimos, qui Molinam sequuntur, disceptationes incurrat, Protestantium solum dogmata refert, sua aut sociorum præterit. Proponit autem ex Protestantium ore (1) *quod homo sit liber in rebus naturalibus & civilibus.* (2) *quod nullam habeat libertatem sine gratia Spiritus Sancti in rebus supernaturalibus.* (3) *quod Deus serio velit (voluntate antecedenti) salutem omnium, etiam non electorum.* (4) *quod Christus pro omnibus mortuus sit, etiam pro damnatis.* (5) *quod omnibus det gratiam necessariam & sufficientem ad salutem.* (6) *quod homines sua malitia resistere possint & resistant gratiæ, ideoque sua culpa pereant, non ex decreto quod voluntatem hominis cogat.* (7) *quod iustificati gratiam per crimina amittere possint & damnari.* Ad hæc epicrisis loco subjungit p. 268: *rogantur a Catholicis Protestantes, ut in hac doctrina subsistant, quam a biennio Argentorati docuerunt, neque turbari se patiantur per ea, quæ Lutherus & discipuli ejus aliter forte docuerunt.* Addit promississe hoc illos, & agnovisse, quod male fecerint, qui ob hanc doctrinam ab Ecclesia Romana discesserint, ut contrariam statuerent. At clarius in aliis capitibus, quæ maximam schismatis causam præbuerunt, in castrâ suâ Argentoratenses traducit, v. g. Art. VII & VIII de Ecclesia, & versantibus in ea hypocritis. Post longam enim centum fere pagellarum carechisationem, Protestantes *ut viri honesti* (gens d' honneur) sistuntur, qui concedunt, *Ecclesiam Romanam ab initio suo, per secula septendecim veram fidem continuasse, & Episcopis Romanis Petri successoribus primatum jure divino deberi*; agnoscunt continuam Ecclesiæ veræ visibilitatem, in qua non salvati solum homines sint, sed & singulari sanctitatis dono inclaruerint, v. g. *Bernardus, Franciscus, Gerson.* Moveri se dicunt Episcoporum perpetua successione. Wiclef & Hussi discipulos ab Ecclesia excludunt, & Lutherum novam incepisse non dissimulant. Sic affectis Catechu-

menis hisce, & plene ut p. 146 refert, convictis Magister sex durissima pronuntiat decreta, quibus solam Ecclesiam Romanam pro vera, Protestantē autem pro hæretica proclamati: in illa sola verum verbum Dei recte intellectum, & veram fidem divinam collocat; non nisi humanam, etiam in articulis orthodoxis, Protestantibus concedens. His stantibus brevem aphorismum subjungit, *totam litē diremptam esse*. Hi responderunt p. 150, *se ista omnia perfecte comprehendere, & ut viros qui bona fide veritatem indagant, iusta illa effata satis penetrare*. Quis jam ab his alia expectet? Eadem igitur submissione audiunt Art. X *de S. Cœna*, quæ ejus occasione de transsubstantiatione, de adoratione sacramenti, & contra omnipresenciam Christi hominis, disputat; neq; repellunt, quæ ex Luthero ipso adducit ex *libro de Captiv. Babylon. A. 1520. edito*, cum *transsubstantiationis* dogma pro indifferenti adhuc habuit; licet postea & id, & alia inter initia disputationis suæ retenta, apertissime retractaverit. Sic Art. XI & XII *confessionis particularis* necessitatem agnoscunt; Tridentini concilii æquitatem probant, quod eorum peccatorum enumeratione contentum sit, quorum post diligentem excussionem confitentes remittuntur; *satisfactionem* etiam merito exigi, & ad levandas pœnas temporales proficere concedunt. Non minus liberales sunt in admittendo *septenario Sacramentorum numero*, Art. XIII, & pro calumnia habent, quæ circa opinionem de opere operato Romanæ Ecclesiæ imputantur. Miserrime vero affliguntur, & commiserationem excitant, cum ex Magistri dictamine ad Art. XIV *cum terrore* (p. 248, 254) percipiunt necessitatem ordinis & missionis ab Episcopis, & quod hi jure divino presbyteris propositi sint: sic enim & primis Reformatoribus, & hodiernis Ecclesiæ Protestantium ministris omne jus docendi & sacramentorum administrandorum intercudit. Ita exautoratos se agnoscunt, & nullam Art. XV difficultatem faciunt, circa *ceremonias* a Romana Ecclesia præceptas, nec Art. XIX circa *cultum sanctorum*; liberati maxime ab illa sollicitudine, an & quomodo sancti preces hominum audiant: docentur enim p. 277 ex *Hug. de S. Victore*, nihil referre, siue audiant siue non audiant, Deum enim nihilominus in sanctis suis colit. Optime capiunt, quod idem sit sanctorum qui vivunt, & eorum qui mortui sunt, intercessionem querere. Improbant, quod idololatria imputata fuerit Romanæ Ecclesiæ

clesiæ, & quod in *Apologia Aug. Conf.* negetur cultus iste ante Gregorii Papæ tempora in Ecclesia fuisse. Discunt, non præcipi cultum sanctorum, sed suaderi aut licitum haberi. Has scilicet veritates tanquam nunc demum cognitæ, reverenter & prompte suscipiunt; pro solatio vero indicat illis Magister, indies severiores leges in Ecclesia Romana adversus abusum cultus sanctorum ferri & expectandas esse. Ex epilogo, qui articulis doctrinalibus Aug. Conf. subjicitur, magnum argumentum reperire sibi visus est Autor, in verbis, quibus Protestantes asserunt: *nihil esse in sua doctrina, quod discrepet ab Ecclesia Romana, quatenus ex scriptoribus cognoscitur.* En, ait, agnoscetes Romanam Ecclesiam fuisse & esse adhuc veram ecclesiam, quia nihil contra eam credere aut docere volunt; dein abusus solum quosdam in ritibus notant, probant igitur fidem. Irridet eos, qui putant sermonem esse de antiqua Ecclesia Romana; de ea enim (ait) agunt, in qua sint abusus, a qua secedunt, a qua pro hæreticis habentur. Hic quoque aqua hæret collocutoribus illis Argentoratensibus, ideoque haud difficulter concedunt, non adversari articulos Aug. Conf. Ecclesiæ Romanæ, sed omnes ita explicari debere, ut cum ejus sententia concordent, & inde actum, ut Lutherani in Alsatia animum retinuerint, redeundi in Ecclesiam Romanam, crediderintque salutem in illa inveniri posse, & ab omni errore in fundamento eam immunem esse; nec abusus in ritibus obstare, quo minus sit vera Ecclesia, imo nec abusus in ritibus recte explicatis deprehendi. Tanti jam, judice Jesuita ejusque neophytis, post tot annos constat, quod *confessionis autores* stylum temperarint, veritatis professione & modesta errorum indicatione contenti, neque plane desperantes de adversæ partis emendatione. Interim, si locus est huic interpreti, omnium mortalium ineptissimi fuissent confessores, si per Romanam Ecclesiam, cui obloqui volebant, illam intellexerunt, quæ illo tempore vigeat & conspiciebatur. Menzerus (ut unum ex millibus allegemus) clarissimus inter nostros Theologus, ad epilogum illum nihil minus, quam talem glossam cogitans, ita commentatur, in *exegesi sua* ad verba: *quatenus illa ex scriptoribus* (antiquis, addit, & probatis) *nota est: Observa discrimen inter Ecclesiam Romanam veterem orthodoxam, & recentiore ab Anti Christo subjugatam.* Sed non confessores illi tantum, hoc qui iis nunc tribuitur,

tur, sensu omnium ludibrio sese prostituissent, sed nec levius Carolus V Imp. omnesque Romanæ religioni inhærentes Imperii proceres incurrissent, tam severo edicto, quale in comitiis illis adversus confessionem editum est, in eos detonantes, qui nihil contra eam, quæ tunc publice docebatur, Romanæ Ecclesiæ fidem & disciplinam statuissent. Recensent autem in decreto sat longo ordine, quæ contra illam religionem novari existimabant, quam ipsi veterent & incorruptam credebant, Protestantes vero erroris & innovationis arguebant, ad veriolem & incorruptam antiquitatem provocantes.

Paucæ addemus ex traditis Dezii ad articulos septem Augustanæ Confessionis de abusibus, cum pleraque ex præcedentibus intelligi possint. Artic. I de *communione sub utraque*, omnibus quæ proferri solent, argumentationibus laborat Autor, ut sacerdotibus solis cum jure consecrandi usum sacri calicis vindicet. Ita miseri illi ex disputatoribus discipuli, agnoscunt p. 358, in cœtu Protestantium ob defectum ordinationis episcopalis, nil nisi panem & vinum porrigi; meliorem itaque esse Romanensium conditionem, neque præceptum de communicando *sub utraque* tutum aut evidens esse fatentur. Ecclesiam non minus jus ad tollendum calicem habuisse, quam ad baptismum ex submersione in asperionem mutandum: ad preces tamen descendunt, ut a Pontifice hodierno, permissio utriusque speciei obtineatur, responsumque ab Autore concionum accipiunt, p. 359, si redierint ad obsequium, & erroribus per quos rigorem Pontificis huc usque commeruerint, renuntiaverint, sperandum esse, quod Deus inspiraturus sit Pontifici, quæ ad salutem fidelium maxime proficua sint futura. In Artic. II de *matrimonio sacerdotum*, eadem facilitate succumbentes, aliqua spe eriguntur; dum promitti audiunt fore, ut illis ex pastoribus, qui post conversionem continentiam servare velint, dispensatio detur, ordinem sacrum obtinendi, ejusque gratiæ initium jam a Papa Argentorati factum esse; reliquis a regia munificentia idem expectandum, quod exemplo totius Europæ admirando noviter conversis præstare Rex soleat. Artic. III de *Missâ*, allatis vulgatis omnibus, quæ recensere superfluum esset, Protestantes Missam non solum concedunt sacrificium *commemorative* esse, sed & *propitiatorium*, non quidem (ita enim hoc explicat

plicat Jesuita) ut causam quæ remissionem peccatorum mereatur, aut Deo plene satisfaciatur, sed ut instrumentum, quo performam impetrationis meritum & satisfactio Christi applicetur, p. 399 : hoc sacerdotis & sacrificio carere Ecclesiam non posse, illudque etiam pro mortuis esse offerendum, Judæ scilicet Maccabæi exemplo. Et eodem fundamento purgatorium quoque credunt, mire etiam gaudent p. 402 (*ils sont ravis d'apprendre*) quod intelligant, animabus in purgatorio non nisi per modum suffragii per Missas succurri, & penes Deum stare, an admittere illud velit: delectatos se etiam esse dicunt lectis, quæ Concilium Tridentinum pro Missa & contra ejus abusus definiverit, & petunt, ut hæc quam primum in omnibus Ecclesiis Argentoratensibus restituatur. Art. V (nam IV de *confessione* supra in Art. de *pœnitentia* tractatus fuit) sine difficultate admittitur doctrina de discrimine ciborum, & de jejuniis ab Ecclesia indictis, per quæ tamen solum *dispositio fiat* ad obtinendam misericordiam Dei, nemo autem justificationem ipsam mereatur. Art. VI itidem agnoscunt, doctrinam Romanam de *vois monasticiis* Scripturæ fundamento niti, & quod Lutherus & alii, qui ea violaverint, Spiritum Dei non habuerint; lubenter autem intelligunt, quod non ex definitione ecclesiæ, sed ex privata doctorum opinione monachatus æquiparetur baptismo, & quod præceptis Evangelica consilia non præferantur, sed tantum perfectior eorum status æstimeretur, qui & præcepta & consilia simul observant; item quod confidere jubentur, reformatum iri vitæ monasticæ enormitates. Art. VII & ultimo de *potestate Ecclesiastica* omnia, quæ in Romana Ecclesia de ea statuuntur admittunt, ut Scripturæ & antiquitati convenientia; deprecantur solum nimiam legum multitudinem, læti interim, quod Magister statuatur, solum Deum conscientias obligare, per præcepta licet Ecclesiæ. In fine subnectitur *Revocationis* formula, quam *professionem fidei Catholicæ* vocant, exacte ad placita Concilii Tridentini effabricata. Eam jurati subscribere tenentur omnes, qui in gratiam Romanæ Ecclesiæ recipi volunt, nulla in quocunque scrupulo, magno aut parvo, restrictione aut moderatione cuiquam permissa.

Hæc illis, quibus spes aliqua superfuit, de nescio qua compositione per mutuas relaxationes expedienda, abstergere omnem illius

illius opinionis fucum possunt. Quantum enim post tot verborum artes & argutiarum tricas ex scriptorum hujusmodi henoticorum traditis colligere de vera illorū intentione licet, nulla illis a iā conciliandi & uniendi via cordi est, quam quæ conscientiam & salutem omnium, potestati ecclesiasticæ, quam stabiliunt, perpetuo & absolute subjiat; ita ut ii, qui argumentorum efficaciam, repugnante mentis testimonio, cedere nequeunt, hierarchici dictaminis ponderi cæco se submittant obsequio. Id ut recte fit, si divina demonstretur jubentis & desinentis autoritas; ita neminem ab infimæ servitutis ignominia, & æterno conscientiam morsu tutum præstat, qui humanæ solum sapientiæ aut utilitatis respectibus, collum supponit.

*JACOBI TOLLII FORTUITA, IN QUI-
bus præter Critica nonnulla, tota fabularis Hi-
storia Græca, Phœnicia, Ægyptiaca ad Chemicam
pertinere asseritur.*

Amstelodami, apud Janssonio Waesbergios, 1687, in 8.

IN fabulis Poetarum non minus, quam in hieroglyphica Ægyptiorum doctrina, artem *χρυσοποιητικὴν* velut sub involucro quodam vel aulæo latitare, non uno loco affirmavit grande hodie Daniæ suæ decus, *Olaus Borrichius*, in doctissimo tractatu *de ortu & progressu Chemicæ*. Sed idem ante eum tum alii complures, tum *Michaelinprimis Majerus*, Comes Palatinus Cæsareus, Medicinæ Doctor & Cæsareus Archiater, peculiari libro ostensum ivit, cujus hic est titulus: *Arcana arcanissima, h. e. Hieroglyphica Ægyptio-Græca, vulgo necdum cognita, ad demonstrandam falsorum apud antiquos deorum, deorum, heroum, animantium, & institutorum pro sacris receptorum originem, ex uno Ægyptiorum artificio, quod aureum animi & corporis medicamentum peregit, deductam; unde tot Poetarum allegorie, scriptorum narrationes fabulose & per totam encyclopediam errores sparsi clarissima veritatis luce manifestantur, suæque tribui singula reſtituuntur, sex libris exposita*. Cujus libri impressi dum meminimus, non possumus non gemelli tractatus facere mentionem, ab eodem Majero propria manu scripti, & quod sciamus, necdum edi-

ti, qui a non-nemine Bibliotheca Paulinae nostra non idem pridem fuit donatus. Ejus inscriptio est: *De Theosophia Aegyptiorum ut antiquissima, sic abdita & sacra, ad Græcos hinc & Romanos, usque finitimos, superstitioso Ethnica idololatriæ nomine traducta, & ad nos fabuloso poeticorum figmentorum nomine derivata, multarum artium circulo, hoc est, de naturalium metallicarum artificio, quo pristina mundi ætas quingentis ante Christum natum annis exercebatur, ex umbra sermonis allegorici, remotis falsis & ridiculis passim ad mores & alia etiam vulgo nota detorsionibus, in lucem recens exposito. Tractatus veritatis inquisitioni utilissimus, & scitu pernecessarius, autore Michaelae Majero Phil. & Med D. &c.* Est equidem & hic MStus, ut prior impressus, Majeri tractatus ejusdem argumenti; at si principia cum postprincipiis cæteraque omnia inter se conferuntur, plane alia opusculi illius ab hujus structura ac dispositio deprehenditur. De cætero, quod Majerus in tractatibus jam recensitis ostendere sategit, id ipsum quoque in Fortuitis supra memoratis persequitur *clar. Tollius*. Inclauit is hæcenus tanquam Philologus Criticusque non e trivio, quippe qui Aufonium cum notis suis & variorum Amstelodami A. 1671; Ciceronis orationem pro Archia cum notis suis Lugduni Batavorum A. 1677; Gustum ad Longum ut & ἑρῶς κοιῳόμενον, & Lucianum de Calumnia cum notis suis ibidem A. 1677 edidit. In hisce autem Fortuitis, ut vocat, suis sub initia hujusdem anni evulgatis, non Criticum tantum agit, sed & Physicum & Chemicum, vel Chemicum fabularum poeticarum interpreter; & Criticum quidem in cap. I, ubi veterem inscriptionem de Junone Patulcia illustrat; III, in quo Petronium cum Virgilio confert; IV, in quo Sophoclis in imitando Herodoto judicium expendit; V, in quo Passieni apud Senecam nominis immutationem indicat; VII, ubi Florum & Ciceronem aliquoties tentat; VIII, ubi Lucilium emendat; X, in quo nonnulla in Floro restituit; XIII, ubi Virgilium cum Homero comparat; XIV, in quo Seneca cum Sophocle confertur; XVII, ubi paradoxa Ciceronis aliquoties emendantur; XIX, XXI, XXII, XXVI, & XXIX, in quibus multa in Floro corriguntur; quorsum & cap. XVI de formula salutationis *Pax vobiscum*, caput item XXV, quo epigrammata quædam partim recensentur, partim vertuntur, & caput XXVIII de fraudibus sacris, referenda.

ferenda veniunt. Physicum autem agit Tollius in cap. VII, ubi de capillis differit; IX, in quo dispicit, cur luna corporibus proceritatem conferat; XI, in quo virginum ac vetularum discrimen ostendit, & c. XXI, ubi de visu ex professo agit: Chymicum denique in c. II, ubi numerum quinarium Chemiæ; V, in quo aram Amphiarai; c. XII, ubi Lunæ & Solis colores Chemice exponit; XVIII, ubi disquiritur, cur Diana ante Solem sit genita; XXIII, in quo Deucalionis & Pyrrha fabula Chemice enarratur, & XXXI, in quo non Regulus tantum stellatus describitur, sed aliæ quædam fabulæ chemice explicantur. His gemina & alia adjicere se potuisse profitetur in præfatione ad lectorem, fabulam nempe Augiæ, fabulas item de columnis Herculis, de columnis ad arcæ Osiridis, de columna Solis, & gemmantibus ex ea lauris, de Petris Ambrosiis, de Cyaneis insulis, de Minerva, Iside, Procne in hirundinē mutatis; de Luna, Iside, Astarte, Cybele, Venere, cur illæ matres mundi, & magnæ matres; de Ovo mundi, Castoris, Pollucis & Helenæ; de phallis templi Deæ Syriæ, de Priapo, de mysteriis Cereris Eleusiniæ, de Diana Priapia, de imbre aureo, quo Danae inpleta & c. Nam ex his quoque, pluribusque aliis antiquorum fabulis naturam lapidis Philosophici, qui merum ab aliis ingenii commentum habeatur, mirifice elucescere confidenter asserit. Fortuitis autem hisce & alia annexuit CL. Tollius; et primum quidem tractatulum, qui inscriptus est, *ἔργον κοινώμενον*, seu expositionem marmoris antiqui, in quo Cupido leoni indormiens exhibetur, reflexa in sinistrum humerum dextra, sinistra vero duo papavera complexus, quibus lacerta adrepat, cum literis ad dextrum latus insculptis: O. V. A. R. N. M. Ediderat id libelli Tollius, ut supra indicavimus, Lugduni Batavorum A. 1677, literasque hasce sic fuerat interpretatus: *Omnis Vis Amoris Requite Nocturna Mitescit*. Sed Cl. Rondellius, Professor Trajecti ad Mosam, nocturnum tempus amantibus longe aptissimum esse exputans, scripta Gallice epistola longe aliter literas jam dictas interpretatus fuit, & quidem hoc modo: *Omnis Vis Amantium Requiescens Nulli Momenti*. Item: *Oestro Vernantis Amoris Resistere Nil Miserius*. Igitur non recudi tantum fecit suum *ἔργον κοινώμενον* Tollius, sed Rondellii quoque epistolā de eodem Gallicā latine vertit, suasque illi notas hac occasione subjecit: ad quas quæ Rondellus statim regressus, in Novellis Reipublicæ Litterariæ mense Martio hujus anni artic. 7. exhibentur. Addidit deinceps & Ora-

tionem, eamque inauguralem de *Fontibus Eloquentiæ* in Academia Teutoburgica habitam, in qua non Historiarum tantum & Græcæ linguæ, sed & Eloquentiæ Professor fuerat constitutus; ut & Carmen seculare heroicum in trecentesimum primum natalem Academiae Heidelbergensis superiore anno solennissime celebratum; nec non Odam Alcaicam in Natalem LXXII Serenissimi Principis PHILIPPI GULIELMI Comitis Palatini ad Rhenum, S. R. I., Archithesaurarii & Electoris; una cum indice rerum & verborum satis locuplete, ut & notatione multorum erratorum typographicorum, quibus hic liber ob absentiam Autoris mirum quantum est defœdatus. Promittit alias idem CL. Tollius in dedicatione Fortuitorum horum ad Serenissimum Principem FRIDERICUM, Marchionem Brandeburgensem, & S. R. I. Archicamerariatus & Electoratus hæredem, cui & Orationem, quam diximus, inauguralem dedicaverat, directâ, se non *Lucretium* tantum ac *Longinum*, sed & *Sallustium*, *Florum*, *Phædrum* & *Artemidorum* cultiores atque emaculatiores editurum, seque eo fini iter jam ingressum, ut tum Budensem, tum alias nobiliores Bibliothecas excuteret. Quod institutum cum orbi literato non possit non esse proficuum, nos Viro boni publici studiosissimo, jamque in itinere constituto felicem itum ac reditum apprecamur.

JOHANNIS MUYS PRAXIS CHIRURGICA Rationalis, sive Observationes Chirurgicæ, &c.

Decas V.

Lugduni Bat. in 12.

EX quo quatuor priores Praxeos hujus Chirurgicæ Decades in Actis nostris A. 1685, mense Majo recensuimus, præsens etiam quinta ab Autore edita est, sed adjecta promissione de pluribus adhuc publicandis. Distulimus itaque quintam hanc Decadem, donec divulgarentur & reliquæ, eadem nempe opera recensendæ. Ast qui a Decades quidē hujus Praxeos Chirurgicæ plures ad nos nondū pervenerunt, opusculum vero ejusdem Autoris aliud non ita pridem in manus nostras incidit proxime memorandum, rem non ingratam.

Benevo-

Benevolo Lectori facturos nos duximus, si quintæ illius Decadis contenta præmitteremus.

Observatione itaque prima Auctor vulnus capitis ex contusione proponit, cum accurata methodo medendi, reddens simul in explicatione curationis haud inelegantes rationes, quamobrem vulnus linteis carptis impleverit? cur rasilis lanugo linteæ, Belgicæ catœni dicti, in vulneribus adhibita inflammationem gignat? cur olea vulneribus imposuerit nulla &c. Extravagatur deinde paululum, variaque differit de vulneribus stupendis cranii ac cerebri curatis; de difficultate curationis vulnerum capitis in illis, qui venerea lue laborant; de vulneribus occipitis, ossis bregmatis, temporum; de fissuris futurarum; de contrafissura; de enchiridibus in vulnerum capitis religatione & trepanatione attendendis; de remediis in duræ matris vulneribus adhibendis; de victu capitis vulnere decumbentium; deniq; de remedio sternutationem, quæ adeo noxia est in vulneribus hisce, impediende.

Observat. 2. vulnus thoracem penetrans exhibet, iterumque varia profert, chirurgus tyroni admodum scitu necessaria. Scilicet quomodo vulnus thoracis nimis angustum commode dilatari possit? quali specillo profunditas vulneris debeat explorari? cur turunda filo sint alligandæ, & quamdiu debeant adhiberi? quid agendum, si anteriores thoracis partes simul læsæ, aut vas sanguineum magnum vulneratum? quomodo pulmones læsi cognoscendi? quid expectandum in vulneribus diaphragmatis, cordis & pericardii? num tuto possit cannula argentea vel plumbea loco turundarum in thoracis vulneribus adhiberi? quomodo sanguis in thoracis cavitate coagulatus cito possit resolvi, ut effluat per vulnus, & quid circa paracenthesin thoracis observandum, &c.

Obs. 3. de vulnere abdominis penetrante loquitur, ad cujus explicationem subjungit rationem, quare vulnera abdominis etiam non penetrantia difficile curentur? quid in testium vulneribus metuendum? cur vulnera abdominis quo ampliora, eo magis periculosa sint? quid agendum, ubi, portio omenti vel intestini extra vulnus pendeat? vulnera epatis qualia excipiant symptomata? quid mali vulnus lienis, renum & vesicæ accerlat ægris?

Obs. 4. agit de arteria brachii vulnerata, proponitque reme-

dia, quibus adhibitis, vulnus hoc feliciter fuerit sanatum. Præterea vero rationem reddit, cur vulnera talia, si supra cubitum habeant sedem, difficilius medicinam admittant, quam si infra cubitum occurrant. Refert deinde se instrumenta possidere ferrea, quibus facile sanguis ex arteriis dissectis profiliens possit compesci; descriptionem tamen ipsorum reticet. Ultimo questionem proponit, num liceat in ægris, ubi maxima sanguinis pars per vulnus effluxerit, transfusionem sanguinis tuto celebrare?

Obs. V. fracturam tibiæ cum vulnere ejusq; curandi methodum sistit. Rejicit autem in ea venæ sectiones & purgantia, item ligaturam octodecim capitum dictam, quæ alias a practicis in usum vocantur; redditaque ratione, quare lactantium ac gravidarum ossa fracta tam difficile sanentur, duo problemata resolvit, cur hyeme serena facilius diffingantur ossa? & unde proveniat terror post somnum in illis, qui ossium fractura decumbunt?

Obs. VI. de dislocatione tali loquitur cum vulnere conjuncta; quo in affectu periculum summum perpendens, consilium Sculteti examinat & rejicit, recensendo modum curationis in ægro hocce, felici successu adhibitum.

Obs. VII. de naso ob frigus hybernum læso agit, propositaque hujus affectus causa, rejicit scarificationes partis & sanguisugas ab aliis practicis ad curam morbi commendatas, ipsorum vero in locum resolutentia & sale volatili turgida, uti sunt vapor spiritus vini, sperma ceti, &c. laudat.

Obs. VIII. Brachii atrophiam cum imbecillitate motus ac algore conjunctam tradens, non vulgaribus unguentis & emplastris, sed cucurbitulis non scarificatis, fotuq; ex acris ingredientibus parato curari posse docet.

Obs. IX. uvulam ac tonsillas male habentes ad examen vocat, cumque & in his acidum primario peccare existimet, gargarismata cum spiritu salis armoniaci acuata maxime extollit, obiter etiam, quid de laryngotomia sentiendum, insinuat.

Obs. X. labium leporinum describit, cum apparatu chirurgico cautelisque ad curam ejus necessariis.

Podalirius Redivivus.

Lugd. Batav. apud Petr. van der Aa, 1686, in 12.

Quid sibi velit Auctor nobilissimus Podalirio hocce Redivivo, ipse in præfatione clarissimis verbis eloquitur. *Postquam, inquit, quinque observationum chirurgicarum decades jam in lucem edideram, nonnulla mihi in mentem venerunt, quæ cum fructu huic meo tractatui annexi posse existimabam, ideoque hunc dialogum composui, in quo Podalirius redivivus & Philater colloquuntur. A Podalirio propemodum nonnisi flosculi apportantur fragrantés ex Paræi, Guilemeau, Pigræi, Aquapendentis, Fallopii, Hildani, aliorumque præclarorum, quamvis nimis prolixorum chirurgia scriptorum. Quicquid autem Philater in medium profert, aut ego ipse in praxi medica expertus sum, aut ratiocinando excogitavi, vel denique ex solidioribus recentiorum scriptis excerpti.* Est itaque præsens scriptum instar commentarii ad universam Auctoris Praxin Rationalem; singulis namque observationibus quædam, quæ in particularibus capitibus tractare commodè haud poterat, nihilominus tamen ad illustrationem ipsius observationis aliquid adhuc facere judicaverat, addere hic voluit. Exempli loco sit discursus ad decadis primæ observationem primam. Recenset ibi Philater primo, quid agendum sit Medico Chirurgo si oculus extra orbitam prolabatur. Progreditur postea ac commemorat visus debilitatem, quam sibi accersunt, qui quotidie aqua frigida solent lavare oculos. Suadet deinde cicatricem oculorum nunquam tangendam; neutiquam enim ejus remotionis spem superesse. Porro qui eminus videre nequeunt, a medicamentis nullum solatium, sed tantum a vitris concavis expectare debere, perhibet. Denique adversus palpebrarum rubedinem, inflammationem cum sordibus, ruborem oculorum, ophthalmiam diuturnam, fistulam lachrimalem, cataractam scirrhumque oculorum cancrum proponit remedia. Nimii essemus, si scholia reliquis observationibus adjuncta speciatim exponeremus; quapropter solum ex ipsis quædã quæ Auctoris sunt propria, aut alias non ubivis obvia, recensere placet. Pagina 20. de fonticulis ipsorumque usu differens dicit, signum

signum haberi certum, haut amplius prodesse fonticulum, ubi carnea excrescentia in margine ejus appareat. P. 26. spiritum salis armoniaci aromatifatum, se sapius in gangræna felici successu usurpasse, refert. P. 31. spiritum frumenti magis esse anadynum, quam vini, experientia edoctus affirmat. P. 37. cæcum a nativitate literas pingere didicisse commemorat, & quidem hac methodo: ex ligno aut alia materia omnes literæ efformabantur, tantæ magnitudinis, ut cæcus earum figurâ tactu dignoscere posset, atque ita progressu temporis calami ope in charta easdem imitatus est. P. 55. nervos læsos convelli non solum, sed etiam convulsionum esse causas, observatione singulari adversus Dn. Bontekoe tuetur. P. 71. in crystallo montana tam interne quam externe adhibita, admodum conveniens contra cancrum latitare remedium, rationibus & experientia evincit. P. 82. ignivori quomodo se adversus flammæ violentiam muniant, patefacit. P. 96. abcessus mammarum sine turundis feliciter sanari refert. Plura dabit evolutio ipsius tractatus, non prolixi.

LIBRI NOVI.

Divi Chrysostomi Epistola ad Cæsarium Monachum juxta exemplar Cl. V. Emerici Bigotii: cui adjunctæ sunt tres Epistolice Dissertationes, &c. Authore Jacobo Basnage. Roterod. 1687. in 8.

Prænotionum Canoniarum libri V, quibus sacri juris atque universi studii Ecclesiastici principia & adminicula enucleantur: authore Joh. Doujatio. Paris. 1687. in 4.

Traité de l'Aïman, par Mr. D... a l'Amsterdam, 1687. in 12.

M. Tullii Ciceronis de Officiis libri tres, & in illos Samuelis Rachelii Commentarius Philosophico - Juridicus. Amstelod. 1687. in 8.

Le bon usage du Thé, du Café & du Chocolat, par M. de Blegny. a Paris 1687.

Histoire des Oracles, par l'Auteur des Dialogues des Morts. a Paris 1687. 12.

Reflexions sur les cinq livres de Moÿse, pour établir la vérité de la religion Chrétienne. par P. Allix. a Londres, 1687. in 8.

La Creance de l'Eglise Orientale sur la Transsubstantiation, avec une réponse aux nouvelles objections de M. Smith. a Paris 1687. in 12.

Reflexions nouvelles sur les causes des maladies & de leurs Symptomes; par le S. de S. André. a Paris 1687.

Abregé de la vie de M. Claude. a Amsterd. 1687.

Francisci Sandii Minerva, sive de causis Latinæ Linguæ Commentarius, cum animadversionibus & notis Gasp. Scioppii, & Jacobi Perizonii. Franekeræ 1687. in 8.

L'Antiquité des Temps, rétablie & défendue contre les Juifs & les Nouveaux Chronologistes. a Paris, 1687. in 4.

Histoire des Révolutions arrivées dans l'Europe en matière de Religion, par Mons. Varillas, Tome 3 & 4. a Paris, 1687. in 4.